

RIIGIKOGU

IV koosseis.

V istungjärk.

92. koosolek.

28. oktoobril 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Komisjonide täiendavad valimised.
3. Piiri heas korras hoidmise Eesti ja Läti vahel ja võõrandatud maariba ning selle riba, kus omandusõigused piiratud, kasutamise kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.
4. Riigi 1922. aasta eelarve täitmise aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.
5. Riigi 1923. aasta eelarve täitmise aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.
6. Tollipõhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — II lugemisel.
7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Porkuni mõisa endisele omanikule andakavatsetava 50-tiinulise metsatüki kohta.
8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Pärnumaa Jäärja ja Talli valdade maatajäänud sõdurite maaga varustamise asjas.

Koosoleku avab esimene abiesimees
M. Martna kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi
A. Tõllassepp.

1. Päevakorra täiendamine.

J. Loosalu' (as) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni R. Penno asemele A. Laur (as).

3. Piiri heas korras hoidmise Eesti ja Läti vahel ja võõrandatud maariba ning selle riba, kus omandusõigused piiratud, kasutamise kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Rei: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev kokkulepe, mis sõlmitud 5. septembril 1930 Riias ja alla kirjutatud Eesti Vabariigi vo-

litusel meie Läti saadiku Eduard Virgo ja Läti välisminister Zelminsch'i poolt, korraldab Eesti-Läti piirimärkide ja piiril asuva võõrandatud maariba, kui ka piiratud omandusõigusega maariba korrashoidu. See kokkulepe on tingitud täiendavast piirilepingust 1923. a., mille järgi Eesti ja Läti valitsused kohustusid sõlmima erikokkuleppe selle kohta, kuidas piirid korras hoida ning millisel määral piiriäärset elanikud piiriäärset maariba tarvitada võivad.

Selle kokkuleppe vaatas üldkomisjon läbi ja leidis, et see vastab 1923. a. sõlmitud täiendavale piirilepingule, ja kiitis kokkuleppe kui ka kokkuleppe kinnitamise seaduse heaks, mispärast teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

4. Riigi 1922. aasta eelarve täitmise aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja K. Tonkman.

Juhataja: Kavatsen jätta ära teksti ettelugemise. Selle vastu ei vaielda.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

5. Riigi 1923. aasta eelarve täitmise aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja O. Kase puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees J. Soots.

Juhataja: Kavatsen ka siin jätta ära seaduseelnõu teksti ettelugemise.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

6. Tollipõhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarman'i puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees J. Soots.

Pealkiri võetakse vastu.
(Sissejuhatus ja § 1.)

Aruandja J. Soots: Kuna selle teksti paljundamise juures on sissejuhatav osa

kogemata välja jäänud, siis teen ettepaneku,

pärast pealkirja võtta sisse järgmine sissejuhatav tekst: „Senimaksud tollipõhitariifid muudetakse ja täiendatakse järgmiselt.“

J. Voiman (stp): Juba eelmisel lugemisel meie rühma poolt juhiti tähelepanu sellele, et odratolli ei ole tarvis kõrgendada. Vastavalt tollel koosolekul ettetoodud motiividele teen ettepaneku, § 1 võtta järgmiselt:

„I.

§ 1. Tollipõhitariifid muudetakse ja täiendatakse aja jooksul 22. juulist 1930. a. kuni 15. nov. 1930. a. järgmiselt:“ — edasi rahasjanduse komisjoni ettepanek.

Siia juurde lisaksin seda, et kavatsen ettepaneku teha, võtta uus teine osa, millega pannakse maksuma tariifid, mis olid 1924. a. maksuma pandud, teiste sõnadega — odra pealt tolli ei võeta. § 1-ga tulevad tariifid maksuma jätta kuni 15. novembrini sellepärast, et Vabariigi Valitsuse otsusega on tariifid maksuma pandud. Tolli on võetud sisseveetud odra pealt. Loomulikult kui Riigikogu tagasi lükkab Vabariigi Valitsuse poolt maksmapandud tariifid, siis jääb importööridele õigus sisseveetud odra tolliraha tagasi nõuda. See teeks sekeldusi ja raskusi ja sellepärast on loomulik, et Vabariigi Valitsuse poolt maksmapandud tollitariifid kuni 15. novembrini s. a. maksuma jääksid. Selleks ajaks loodetavasti on käesolev seadus Riigi Teatajas välja kuulutatud ja maksuma hakanud.

Aruandja ettepanek võetakse vastu.

J. Voiman'i ettepanek lükatakse tagasi.

§ 1 võetakse vastu ühes parandusega sissejuhatuses.

§ 3 võetakse vastu.

J. Voiman (stp): Ma teen ettepaneku, võtta II osa seadusse, nimelt:

„II. Käesoleva seaduse I osas määratud tähtaja möödumisel astuvad uuesti jõusse tollipõhitariifides §§ 1 ja 3 (RT 45 — 1924) ettenähtud endised tariifid.“

(Paremalt poolt: Esimeses osas pole seda.) Võib-olla III lugemisel võetakse minu ettepanek vastu.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Selle ettepanekuga komisjoni nimel ma ühineda ei saa.

J. Voiman'i ettepanek lükatakse tagasi.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Porkuni mõisa endisele omanikule andakavatsitava 50-tiinulise metsatüki kohta.

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Et arupärimise esitamisest juba mitu kuud möödab, siis lubatagu eelkõige teha paar märkust küsimuse asjalise külje ja käigu kohta.

Kohapeal liikuvate kuulduste alusel esitasin ma juuni algul käesoleval aastal Riigikogu kaudu Põllutööministrile küsimise, kas vastab tõele, et kavatsetakse anda Porkuni asunduses endisele Porkuni mõisa omanikule Evald Rennenkampf'ile vastutasuks Tammemäe talu eest, mille tagasiantmise otsus olevat ehistatud, 50-tiinuline metsatükk Vistla metsast. Sellele küsimisele vastas Põllutööminister, et sarnane kavatsus tõesti olemas. Et põhjused, mis Põllutööministri arvates kandsid seda kavatsust, tumedaks jäid antud vastusega, sellepärast esitas meie rühm Riigikogule sama küsimuse kohta arupärimise.

Asjakäik on järgmine. Tammemäe talu nr. 38, mis lahutatud Põdrangu mõisast ja liidetud Porkuni mõisa maade külge, tunnustati Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 3 p. 1 lit. b põhjal tagasiantmisele kuuluvaks Porkuni mõisa endisele omanikule Rennenkampf'ile. Selle koha tagasisaamiseks esitaski E. Rennenkampf vist juba 1925. a. palve. Talu ei saadud tagasi anda sel põhjusel, et see oli välja renditud põlise rendiõiguse alusel Villem Steinberg'ile. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 6. põhjal oli aga endisel omanikul õigus saada § 6. teise lõike põhjal vastutasu kas maa või raha näol. Endine omanik E. Rennenkampf soovis maad vastutasuks, kõigepealt Tammiku mõisast, kus tal talu olemas. Aga sealt ei antud talle maad. Siis palus ta Porkuni postijaama krunti, aga sellest öeldi ka ära, sest krunt oli antud ja seisis Viru maavalitsuse valdamisel.

Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 6. teise lõike põhjal jääb sarnasel korral ainukeseks võimaluseks anda maa asemel rahalist tasu. Kuidas selle rahalise tasu andmisega lood on, sellest ei seletanud, kahjuks, härra Põllutööminister oma vastuses meie küsimise ja ka arupärimise

puhul midagi lähemalt. Seevastu selgus härra ministri seletusest, kuidas Põllutöoministeerium hiljem on leidnud, et Tammemäe talu üldse ei kuulu tagasiandmisele Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 3. p. 1. lõike, lit. c. põhjal. See paragrahv kõlab järgmiselt: „Tagasiandmistest maadest eraldatakse ja jäetakse tagasi andmata: ... c) iseseisvad väikemajapidamised, välja arvatud need, mille pidajad on endised rüütlimõisa omanikud.“ Tammemäe tagasiandmisele kuuluvuse otsus tühistati 30. aprillil sel aastal. Nii siis päris värske otsus alles. Sellest otsusest kuuldes oli Porkuni mõisa endine omanik E. Rennekampf rutanud paluma: antagu talle Porkuni asemel kompensatsiooniks metsatükk Vistla maakohast, mis kohapeal tuntud nime all — Vistla-Jätik. Arupärimise peale vastates seletas härra minister, et Rennekampf olevat palunud seda maatükki juba 1928. aasta 24. augustil, aga siis olevat jäetud tema palve rahuldamata, sest palujale oli juba Tammemäe eest vastutasu lubatud. Tähen-dab, palve jäi rahuldamata sellepärast, et Põllutöoministeeriumis selle küsimuse kohta oli tehtud kindel otsus, mida ministeeriumi arvates enam muuta ei saanud.

Kokkuvõttes konstateeris Põllutöominister, et kuigi 50-tiinulise metsatüki andmine alles lõplikult otsustamata, tuleb see tükk siiski anda isegi juhul, kui 30. aprilli tühistamise otsus annulleeritakse. Sest Tammemäe ei saavat kuidagi tagasi anda, aga vastutasu võivat anda ainult siis, kui tagasiandmisele kuuluv maa juba kõik välja antud. Antud korral on aga tükk teisest tagasiandmisele kuuluvast maast planeerimata, ja sellepärast ei jää valitsusel muud üle, kui see tükk anda endisele omanikule.

Enne kui asuda järelduste tegemisele, lubatagu veidi võrrelda kaht kõnesolevat tagasiandmise objekti nende hinna suhtes. Tammemäe talu nr. 38 suurus oli enne 48,85 ha ja nüüd, mil ta juba müüdüd ja kinnistatud Villem Steinberg'i nimele, 52,675 ha. Müügilepingu järgi on Tammemäe hind 1.547 krooni 23 senti, selle juurde arvates viljapuude ja metsa hinna 5.791 krooni 36 senti, saame ühtekokku 6.838 krooni 59 senti. Metsa on Tammemäel umbes 10 tiinu, mis hinnatud 5. järgu kõrguse metsana — miinus veel 10% hinnast. Nii siis: Tammemäe talu väärtus on 6.838 krooni.

Aga vastutasuks anda kavatsetav Vistla maakoht, ümbruskonnas tuntud Vistla-Jätiku nime all, kasvatab suuremalt osalt esimese, vähemalt teise kõrguse järguga met-

sa ja selle väärtust 50 tiinult võiks hinnata umbkaudu 4 miljonile sendile. Tähen-dab, kui Põllutöoministeerium tühistas Tammemäe tagasiandmise otsuse, siis võitis ta riigile 6.800 krooni, teisest küljest kaotas aga sama otsuse tegemisega väärtuse 4 miljoni sendi suuruses. Nii siis puhas kahju riigile üle 3 miljoni sendi. Just nende kahe objekti eriväärtuses peitubki meie arvates käesoleva küsimuse tuum.

Nüüd mõningaid järeldusi.

Terve see segadus on tekkinud 30. aprilli otsusega, millega tühistati Tammemäe tagasiandmise otsus, mis oli vahepeal juba ammugi astunud seadusejõusse. See tühistamise otsus olevat tehtud, nagu seletas Põllutöominister, kohtuministeeriumi nõudmisel, kes olevat leidnud, et Tammemäe ei kuulu maaseaduse muutmise seaduse § 3 lit. c järgi tagasiandmisele. Põllutöoministeeriumi praksis olevat säärane, et see ametkond, kes on teinud seadusevastase otsuse, peab selle ise ka tühistama, kui vahepeal selle ebaseaduslikkus on ilmsiks tulnud.

Küsimus seisab aga selles, kuivõrt on see uus otsus ise seaduslik. Kohus võib selle uue otsuse omakord tühistada. Praegu vähemalt tuleb väga tugevasti kahelda, kas see hilisem otsus on seadusepärasem kui esimene.

Lubage, härra Põllutöominister, otsekohe öelda, et ei ole otstarbekohane hakata tegema uusi korraldusi ühe otsuse põhjal, mille seadusepärasus küsitav. Sellega tekitab võimatu seisukord. Teie ütlete, et võidakse minna kohtu, ja kohus võib terves ulatuses 30. aprilli otsuse tühistada. Aga kes läheb kohtu? — Põllutöoministeerium iseendaga vististi mitte. Tähen-dab, igakord, kui riik saab kahju ühe säärase otsuse tagajärjel, on karta, et teine pool kaebab ja kohtus protsessi võidab ning riik kohustatud on asjaomase koha väärtust endisele omanikule välja maksma. Aga kui endisele omanikule mittetagasianda otsustatud objekti asemele antakse uue valiku põhjal kallim objekt, siis jääb kohtuskäimine loomulikult ära. Või arvate, et Rennekampf'i pärijad kaebaksid kohtusse, et ministeerium tahab neile 6.800 krooni väärtusega objekti asemele kaela määrada 4 miljoni väärtusliku objekti — nii naiivid need härrad ometi ei ole. (Põllutöominister A. Kerem'i vahelhüüe.) Ma tulen ka selle juurde, härra minister. Tähen-dab, et Põllutöoministeerium istub siin liialt, kus riik igal juhul pügada saab. Võibolla, et säärane liika-lõka mäng teinekord väga huvitav on ministeeriumide omavahe-

lise ajaviite seisukohalt võetuna, aga teie ei tohi unustada seda, et see mäng riigile kallist raha maksab.

Härra Põllutööminister on veendunud, et ka Tammemäe tagasiandmist tühistava otsuse annulleerimisega Vistla metsatüki riigile päästa ei saa, sest endisel omanikul olevat selle saamiseks täielik õigus. Meie rühm ei jaga seda Põllutööministri arusaamist. Minister oma vastuses toonitas ometiise, et kord juba on ministeerium Vistla maakoha tagasiandmise kohta teinud eitava otsuse põhjusel, et endise omaniku Evald Rennenkampfi enda palvel on juba otsustatud talle anda tagasi ta enda välja- valiku põhjal Tammemäe talu ja selle eest lubatud vastav kompensatsioon, põhjusel, et Tammemäe talu tegelikult tagasi anda ei saa. Tol korral, kui see otsus tehti, ei leidnud ministeerium mitte, et vastutatuhtmine Tammemäe eest oleks seadusevastane põhjusel, et teine tagasi anda võidav, aga tagasi anda mitte palutud maatükk osaliselt alles planeerimata. Põllutööministeerium püsis siis seisukohal, et kui valik juba otsustatud, siis ei saa enam hakata uuesti otsast peale kauplema uute tagasiandmisele kuuluvate maatükkide pärast, vaid tuleb küsimust arendada edasi nõnda, nagu seadus ette näeb. Selle küsimuse lahendab Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 6. viimne lõige, mille järgi sel puhul, kui endise omaniku valik on langenud maatükile, mis on seaduse § 15. mõtte kohaselt antud põliseks pidamiseks kellelegi välja, kompensatsiooniks endisele omanikule võidakse anda maad kuskilt mujalt või rahalist tasu. Sama lõige määrab kindlaks ka maksimise tähtaja: kolme aasta kestel sellest päevast arvates, mil vastav palve on esitatud ministeeriumile. (Põllutööminister A. Kerem'i vahelhüüe.)

Siit peaks olema selge: kui omanik hiljem leiab, et tal on kasulikum üks teine objekt välja valida ja kui ta pöördub ministeeriumi poole palvega, see talle tagasi anda endise väljavalitu asemele, siis seadus seda ei luba. Varem asus ministeerium samal seisukohal, nüüd on ta äkki oma arvamist muutnud. Kui Põllutööministeerium ühe ja sama küsimuse täna otsustab nõnda ja mõni aeg hiljem sootuks teisiti, ja kui need edasi-tagasi otsustamised pea eranditult ikka õnnetuseks nõnda välja kukuvad, et riik kaotav pool on, mis peab siis kodanik selle ministeeriumi tegevusest mõtlema? Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse alusel tagasiandmine ei tohi kesta igavesti, selles mõttes, et võiks täna otsustada nii ja

homme sootuks teisiti, vaid sellele peab kord lõpp tulema. See on üheltpoolt riigi ja teiselt poolt nende huvides, kes on huvitatud tähendatud seaduse teostamisest. Ka nemad ei või igavesti oodata, millal tagasiandmise küsimused lõplikult otsustatakse. On kindel, kui kord on valik maatüki peale langenud, siis ei ole omanikul õigust enam teisele maatükile. On aga tagasi anda otsustatud maatükk säärane, mida tegelikult tagasi anda ei saa, siis tuleb kõne alla vastutatu andmise küsimus ja muud midagi. (Põllutööminister A. Kerem'i vahelhüüe.) Selle otsuse olete alles hiljem teinud. Ma juba tähendasin, et on enam kui küsitav, kas on see otsus seadusepärase või mitte. Põllutööministeerium ruttab ette. Enne kui ei ole selgunud, kas aprilli otsus on seadusepärase või mitte, asutakse juba andma uusi maatükke. Ütleme, härra minister, et uuem seletus maaseaduse § 3 p. 1 lit. c tõlgitsemisel on vale, kas olete siis veendunud selles, et võtate sel puhul ka Rennenkampfi maaküsimuse ja otsustate ümber? Aga kui Vistla metsatükk on vahepeal juba kätte antud endisele omanikule ja mets sellelt maha võetud, mis siis?

Lõpuks veel üks väikene asi: härra minister ütleb, et ei ole pääsu sellest: Vistla-Jätikust tuleb anda 50 ha metsa endisele omanikule tagasi. Seadus ei ole aga nii kategooriline. Seadus ütleb, et võib anda tagasi kuni 50 ha metsa. Kas selle sõnaga „kuni“ arvestamatus ei iseloomusta omakord, mis mõttes ja kelle huvides käesolev operatsioon sünnib? Nii suure vastutatu saamiseks ei ole endisel maaomanikul mingit moraalselt õigust. Endine objekt on väärt umbes 700 tuhat senti — Eesti riik ei ole nii rikas, et ta võiks 700 tuhande senti asemele kinkida 4 miljonit senti.

Niisugune talitamisviis on väga iseloomustav sellele valitsusele, kes räägib vaid kokkuhoiust, kokkuhoiust ja veel kord kokkuhoiust. Mis tähendab see, kui ühe väikese ametniku palgast hoitakse kokku mõned tuhandad sendid, kui samal ajal loobitakse miljonid lendu seal, kus selleks mingit põhjust pole.

Kõike kokku võttes leiab meie rühm, et vähemalt praegu, kus küsimus kohtuteel alles otsustamata, ei ole ministeeriumil mingit seaduslikku põhjust Tammemäe koha eest vastutatuks anda endise Porkuni mõisa omaniku Evald Rennenkampfi pärijatele Vistla-Jätikust 50 tiinu suurust kõige paremat metsatükki. See metsaandmine ei ole põhjendatud. Porkuni ümbruskonnas pole järele jäänud kuigi palju head metsa, Vistla-Jätik on ümbruskonnas kõige parem

metsatükk. Ja kui see metsatükk antakse Evald Rennenkampfi pärijatele, kellel saeveski sealt kilomeetrit 2 eemal, siis on kindel, et 2 aasta pärast sellest metsast järele jääb vaid kännustik. Kui on Põllutöoministeeriumi huvides, et sääraseid kännustikke rohkem oleks, siis ei saa muud öelda kui: Jumala nimel, laske see ilus metsatükk maha võtta. Kui aga Põllutöoministeerium teisiti arvab ja metsa säästa tahab, ei tohi ta nii kergel käel säärast suurt metsatükki ära kinkida.

Põllutöominister A. K e r e m: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma oleksin väga rahuldatud, kui rkl. Gustavson oleks siia tulnud ja näidanud, mis mõttes on tegutsetud seadusevastaselt ja kuidamoodi oleks võimalik olnud Põllutöoministeeriumil teisiti otsustada, kui ta praegu on otsustanud. Kuid rkl. Gustavson põhjendas oma väiteid seega, et Vistla maakoha väärtus on palju suurem kui Tammemäe maakoha väärtus, ja sellepärast ei tohi Vistla maakoha tagasi anda, vaid Tammemäe. Aga ma ütlen, kas Tammemäe kuulub tagasiandmisele või mitte, seda ei ole seletanud Põllutöoministeerium, vaid seda on laialt ja pikalt uuritud kohtuministeeriumis. Ja kohtuministeeriumis on asi üles kerkinud just maaseaduse muutmise seaduse § 3 p. 1 2. lõike lit. c tõlgitsemise puhul. See parandus, kui ma ei eksi, on seadusse omalajal sisse viidud rkl. Gustavson'i algatusel, ja tõepoolest ei ole täielikus kokkukõlas terve seaduse konstruktsiooniga, on otse võõras element. See võõras element on seadusele sarnase ilme andnud. Vähemalt asjatundvate tõlgitsejate seletuste kohaselt, kes seadust loevad paremini, kui mina seda oskan, ei saa ühtki renditalu endisele omanikule tagasi anda, ja sellega langes ära ka Tammemäe tagasiandmine, ja ei ole mingisugust lika-lõka mängu, et ühele tehakse nii, teisele teisiti. Vaid peale selle, kui valitsus oli kohtuministeeriumi seisukohaga ühinenud, mille vastu mul, ma võin öelda, teatud motiivid vaidlemiseks olid, ma pean ütlema, et minu väited ei olnud vist täielikult põhjendatud, sest kuigi maaseaduse muutmise seaduse juures mul tuli olla, ja need motiivid ja mõtted, mis muutmise seadusel olid, olid mulle arusaadavad, aga see parandus, mille Riigikogu juurde pani, on selle seaduse teksti muutnud. Ja selles mõttes Tammemäe koht, vähemalt selle tõlgitsemise kohaselt tagasiandmisele ei tohi kuuluda. Järelikult kõik järeldused, mis rkl. Gustavson tahab teha, et selle Tammemäe koha asemele kas maad anda, või kui

maad anda ei ole, raha anda, langevad ära, kui Tammemäe tagasiandmisele ei kuulu. (O. G u s t a v s o n'i, stp vahelhüüe.) Mispärast Teie veel mineval kevadel otsustasite? Kui üks asi on hilinenud, ega seepärast ei saa teisiti otsustada, kui seaduses ette nähtud. Järelikult jäi üle teine maatükk, mis tagasiandmisele võis kuuluda, ja kus sarnast maad oli, see oli Vistla. Kas oli suur või väike tema väärtus — ei võinud küsimuse alla tulla, sest siis oleks pidanud seadus sarnane olema, et kui väärtus üle teatud normi ulatab, siis maa tagasiandmisele ei kuulu, siis Põllutöoministeerium oleks teadnud, kuidas talitada. Kahjuks niisugust seadust meil ei ole. Nii et siin ei saa sugugi ette heita, nagu oleks Põllutöoministeerium võõriti toimetanud, vaid on väga selgelt ja väga loogiliselt talitatud ja ühtlasi meie seadustest püütud õieti aru saada. Mõnikord on tulnud neid tõlgitsemisi mitte ainult Põllutöoministeeriumi, vaid ka kohtuministeeriumi ja terve Vabariigi Valitsuse kaasabil ära määrata ja nende järgi käia. Muidugi, mille peale ma ka siin tähendasin, — kuni teatav tõlgitsemine maksab, käiakse tema järgi. Asi võib ju kohtukorras kaalutlusele tulla, ja kui kohus annab seadusele teise tõlgitsemise, muidugi käiakse siis selle järgi. Aga mul ei ole praegu ühtki alust öelda, et kohus võiks sellele seadusele teise tõlgitsemise anda. Sellepärast on Põllutöoministeeriumi ja Vabariigi Valitsuse ühine seisukoht, et Tammemäe tagasiandmisele ei kuulu, Vistla maakoha on sarnane, mis tagasiandmisele võib kuuluda.

J. S a a r (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev arupärimine on üles kerkinud Porkuni mõisast endise omaniku kaasuks 50 hektaari suuruse maatüki eraldamise pärast. Kuidas lugu selle Porkuniga on, mina ei taha seda puudutada. Tahaksin aga puudutada seda, et viimasel ajal torkab väga silma see asjaolu, et kui tegemist on endisele mõisnikule maatüki andmisega, siis tehakse seda imekiirusega. Kui küsimus on Tallinnas otsustatud, siis on ka paari päeva pärast revidendid ja maakorraldajad kohal. On aga mõnele väikesemale käsitöökrundi pidajale, mõisatöölisele või väikesemale asundusetalule tarvis juurdeldiget anda, siis sünnib see praeguse korra juures mitmeid aastaid. Asi ise käib komisjonist komisjoni ja isegi võib-olla lubatakse anda ja on juhuseid olnud, kus see lubatud heinamaatükike juba tegelikult kasutada on antud, aga lõppude-lõpuks tuleb siiski jällegi see kõige kangem mees, maakorraldaja, ja lööb kõik eelmised plaanid segamini.

Niisuguse näite võin tuua Järvamaa Aruküla asundusest, kus riigimaade korraldaja kõik senised lubadused segamini paiskas.

Oli lubatud metsamaast heinamaad anda, ja isegi umbes kolm aastat tagasi anti nad juba ajutiselt inimestele kätte, kes juba kolm suve heina on niitnud ja põõsaid puhastanud. (Põllutööminister A. Keremi vahelhüüe.) Ajutiselt anti kätte ja lubati korraldada. Nüüd aga on kõikvõimas maakorraldaja otsustanud seal rabas hakata uusi talusid rajama.

Mina arvan, et meie maakorraldajatel ei ole õiget töökava, ja sellepärast paiskavad nad endid üheltpoolt teisale, et aga kesk-kohale näidata, et neil tööd siiski on. Tuleb aga Tallinnast käsk, et endisele mõisnikule üks tükk kuskilt välja planeerida, siis pannakse välgukiirus tervele aparaadile peale. Näiteks nimetan endisele Preedi mõisa omanikule maa-andmise lugu, kus neli talu mõisasüdamest tagasi anti, — kui see oli läbi viidud, siis hakkasid jutud rahva seas liikuma, et endine omanik saavat veel umbes 50 hektaari kõige paremat metsa. (Põllutööminister A. Kerem: Palju Sangastes tagasi anti?) Kuipalju Sangastes anti, seda ma ei tea, aga see, mis Preedis sündis, sellest tean kõnelda. Tõepoolest ilmusidki juba mõni päev hiljem kohapeale kõrgemad metsametnikud ning hiljem juba maamõõtjad, ja mets oli endisel parunil tagasi umbes 45 hektaari suuruses, peale selle neli talu. Sealsamas on aga umbes 15 perekonda endisi mõisatöölisi, kellel kasutada 2—5 hektaari perekonna kohta, — neile lubatakse ja lubatakse nende elujärge parandada, aga kuni seniajani pole veel ühtki revidenti, maakorraldajat ega kõrgemat ametnikku selles asjas välja saadetud.

Umbes kuu aega tagasi lasti küll jutud lahti, et tahetavat mõni perekond kõneall-olevast Preedi asundusest üle viia Eivere mõisa, et siis sellega seal nende elujärge lahendada. Olgu tähendatud, et nende kahe endise mõisa vahe on umbes 45—50 km, ja ümberkolimine neile perekondadele, kellel pealegi rohkel arvul lapsi, oleks tõesti raske olema.

Mind huvitas aga see asjaolu, et kui head need maad siis seal Eiveres õieti on, sest et paljud perekonnad pöörasid minu poole nõukõimisega.

Selgub aga, et ka siin on Põllutööministeeriumil nõu kõige enne rahuldada endist mõisaomanikku tütreaga, — sest et oli juba korraldus tehtud, et nende jaoks tuleb reserveerida umbes 100 hektaari maad.

Minu teada on Eivere mõisa üldine põl-

lusuurus vististi 154 hektaari, ja kui nüüd 100 hektaari antakse jällegi endisele omanikule, millega arvatakse siis rahuldada tuleval kevadel Eivere oma töölisi ja teisi maasoovijaid, ja kuhu arvatakse ka paigutada siis need Preedi mõisa töölised, kellele lubadused on antud? Põllutööministeeriumi kohapealsed ametnikud, ringkonnavalitsejad, riigimaadeülemad ja metsamehed ei tea nähtavasti, kuhu oma aega raisata, ja siis sellest tulevadki kõik nende tuulekavade kokkuseadmised.

Mina arvan, et neile nähtustele tuleb piir panna, meil on ette nähtud seadusega teatud tasu endistele mõisnikkudele, ja neist piiridest ei tohiks mingil tingimusel üle minna. Omalajal lubas ka Riigikogu Põllutööministri korraldusesse veel 1.200 hektaari maad, mida siis ka ministeerium võis jaotada, kuulu järgi olevat aga see 1.200 hektaari ammugi jaotatud, — ja sellega oleks ka sel jutul lõpp.

Praegusel ajal, kus teravalt päevakorrale on kerkinud meie elujõuetute talude elujõulisteks tegemise küsimus, peaks Põllutööministeerium selle küsimuse juures katsuma rohkem oma pead murda ja selle küsimuse lahendamisele kõik oma ametkonna rakendada.

Hiljuti ilmus ajalehtedes teade, et juurdelõigete-hädalisi on üle 20 tuhande väike-talupidaja, neile lubatakse anda ainult soosid ja rabasid, aga tegelikult on neid raske kätte saada, sest suured härrad harilikult nende väikeste asjade pärast nii kiirelt ei sõida välja.

Meil räägitakse, et 10 aasta raielangid oievat juba ammugi ette raiutud, aga iga aasta raiutakse sadade tiinude viisi metsa maha, mis on täiesti elujõuline. Mineval aastal tean juhuse, kus isegi 15—20 aasta vanune reas istutatud mets maha raiuti ja metsavahile lubati põlluks teha, endine metsavahi põld aga anti metsnikule karjamaaks. Olgu tähendatud, et metsnikul oli juba enamaltki 15 tiinu põldu.

Kas need asjad ei tuleta meile tõesti meelde kilplaste politikat?

See olukord peaks küll kord lõppema ja peaks rohkem tähelepanu juhtima meie väikepõllupidaja elujõuliseks tegemise küsimusele juurdelõigete suhtes.

Juhataja: Rkl. Vestholm'ilt on tulnud ettepanek:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse seletuse arupärimise puhul Porkuni mõisa endisele omanikule anda kavatsetava 50-tiinulise metsatüki kohta ja sellele järgnenud

läbirääkimised, — läheb päevakorras edasi.“

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei mõelnudki seda lika-löka mängu nii halvas mõttes, nagu härra minister sellest aru sai. Et siin eksiarvamisi ei oleks, siis lubatagu, et ma lühidalt veel kord seletan, mis ma selle all mõtlesin. (A. Tupitsa, põl vahelhüüe.) Selle mängu nimi on lika-löka mäng, mida Tartumaal vist ei tunta. Lugu on nimelt nii, et selle uue otsuse põhjal, mis kohtuministeriumi pealekäämisel tehti väiketalu kohta Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 3 p. 1. lit. c põhjal, riik igal tingimusel võib jääda kaotaja ossa. Antud korral, kus Tammemäe talu tagasiandmise otsus tühistati, on endisel omanikul kasulikum saada 700 tuhat senti väärt oleva objekti asemel 3—4 miljoni senti väärtuslik objekt. Ta ei lähe muidugi kohtu selleks, et see talle ütlemta kasuliku otsuse tühistaks. Tema ja kõigi teiste analoogiliste juhtude juures jäävad revideerivad otsused püsima. Riik on siin see pool, kes kaotab. Tähendab, kui lika-lökat tõmmatakse nii, saab riik pähe.

Nüüd võtame küsimuse teise juhu, kus endisel omanikul ei ole teist maatükki, mis võiks kuuluda tagasiandmisele. Kui talle teatatakse otsusest, millisega varem tagasiandmisele kuuluva talu tagasiandmise küsimus eitavalt otsustatud, läheb ta muidugi kohtu, ja kohus võib ta kaebuse kergesti rahuldada, ning riik on kohustatud endisele omanikule siiski maksma välja selle talu väärtuse, millise tagasiandmise otsuse on Põllutöoministerium tühistanud. Tähendab, kui tõmmatakse lika-lökat naa, saab riik jälle pähe. Selles mõttes ütlesingi ma, et käesoleva paragrahvi tõlgitsemine antud korral tuletab meelde lika-löka mängu, kus riik igal juhul satub peksetu ossa, nagu karu lika-lökal.

Samuti püsin ma enne kui pärast arvamisel, et asja uuesti otsustamine peaks osutuma võimatuks põhjusel, et küsimuse otsustamise aeg ammu üle on. Juba 5 aastat on seda küsimust otsustatud ja 5 a. kestes peaks olema jõutud see lõplikult otsustada. Miskipärast ei ole seda siiski tehtud. Niisama kindel on, kui tahetakse anda endisele omanikule tagasi mitte Tammemäe talu, vaid Vistlast tükk metsa, siis ei saa ma aru ega näe ühtki mõjuvat motiivi selleks, et tingimata on tarvis anda endisele omanikule maksimaalne määr seaduses lubatud maanormist — 50 tiinu, ja pealegi kõige paremat metsa. Siin, kui tahetakse

teha kirik keset küla, võidakse äärmisel juhul anda metsa väärtuses, mis vastab Tammemäe talu omale. Aga milleks enam kui 3 miljonit on tarvis kauba peale panna, sellest ei saa ma aru. Säärane vastutulek oleks kuidagi mõistetav, eriti sel juhul, kui endise omaniku pärijail ei oleks maad. Aga, härra minister, Teie teate, et Evaid Rennenkampfi pärijal, pojal, on enam kui 100 ha maad käes tarvitada. Nõnda et ka maapuudus ei põhjusta metsaandmist. Võtke küsimus kust küljest tahes, ei saa ei mina ega keegi teine lahti tundest, et siin on endisele mõisaomanikule, õigem ta pärijale, tahetud tulla vastu rohkem, kui seda lubab riigi rahaline seisukord ja kui seda nõuab seadus.

Neist seisukohtadest lähtudes esitab meie rühm Riigikogule vastuvõtmiseks järgmise ülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse O. Gustavson'i, J. Voiman'i ja B. Eilman'i arupärimisele Porkuni mõisa endisele omanikule andakavatsetava 50-tiinu lise metsatüki kohta, tunnustab tähendatud metsatüki andmise põhjendamatuks ja läheb päevakorrasedasi.“

L. Johnson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Valitsuse koalitsiooni ridadest märgiti, et mõisnikkudele maa- ja metsaandmisega rutatakse. Muidugi teatakse sealpool paremini, kuidas asjaolud on. Ühtlasi märgiti, et viivitatakse juurdelõigete ja soomaade andmisega väiketaluks. Kahjuks tuleb juurdelõigete ja soode väljaandmise juures samasuguseid nähteid ette, nagu metsaandmisel. Selle asemel, et neid juhtida väikemaapidajate kätte, kellel juurdelõikeid selleks tarvis, et näjakohast teha elujõulist kohta, hakatakse neid väheseid maid juhtima inimeste kätte, kes maad üldse ei vaja. Siin olgu kujukaks näiteks Virumaal, Varangu vallas, Selja mõisa maade järele oleva soo väljaandmine. Siin on jutt 12 tiinust. See on tüübiline näide. Selles vallas on väikesed rannakohad ka mõni-teistkümmend tiinu suured. Maa iseenesest on halb, liivane rannamaa. Seni võisid elanikud loomi karjatada riigi metsas, nüüd seda piiratakse. Talupidamine läheb raskemaks. Inimesed tahavad juurdelõikeid. Juurdelõikeid on võimalik anda, — aga mis tehakse nendega? Juurdelõikeid antakse Tallinna ärimehel, trükikojaomanikule Jaan Zimmermann'ile, kes autoklubi esimees.

Trükikojaomanik on seni ekspluateerinud Tallinnas alaerialisi töajõude ja muidugi on ta teatud varandusi selle läbi kogunud.

Nüüd tahab ta ka maid ekspluateerima hakata, mis maasikmarjana peaksid kuuluma väikemaapidajatele.

Kas on siin otstarbekohaselt talitatud? Anda rahamehele väikest 12-tiinulist maad sealt, kus see tingimata vajalik oleks väikemaapidajatele juurdelõigeteks, arvan, see talituseviis küll õiglane ja otstarbekohane ei ole. Nisugused nähtused peaksid maade väljaandmise juures ära langema.

Motiveeritud ülemineku-vormel lükatakse tagasi 31 häälega 22 hääle pooltolemisel.

Lihtülemineku-vormel võetakse vastu.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Pärnumaa Jäärja ja Talli valdade maatajäänud sõdurite maaga varustamise asjas.

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ühel Balkani kirjanikul on väike novell: Küll rahvas selle üle kuldab. Selles novellis kõneldakse sõdurist, kes kaotas sõjas jala, mille asemele pandi puujalg. Õnnetut trööstiti: küll rahvas selle üle kuldab. Aga rahvas kuldab selle puujala üle sellega, et sõdur oli sunnitud tänavanurkadel endale kerjamisega ülespidamist hankima. Siit moraal: rahvas jätab kuldamata nii mõnegi häda ja puujala. Aga ametiasutuste kantseleid, need kuldavad üle kõik, mis iganes vaja. Seda tõsiasja tõendab liigne kord vastus, mille lugupeetud Põllutööminister andis meie poolt esitatud arupärimisele. Meie toonitasime oma arupärimises, et mitmed sõdurid on maast ilma jäänud, ja küsisime, kas kavatseb Vabariigi Valitsus nende rahuldamiseks midagi teha ja kas tahetakse selles ka riigi renditalude maadega arvestada. Meie läksime oma arupärimises välja seisukohast, et sõdurite maaga varustamine on siia maani palju soovida jätnud. Aga ministri kõnest selgus sootuks teistsugune pilt. Härra minister ütles, suurem osa sõdureid olevat juba maaga varustatud. Ta kandis ette pika loetelu selle kohta, palju on näiteks läinud kevadel palvekirjaga esinenuist maaga rahuldatud ja palju rahuldamata jäänud. Kokkuvõttes jäi vaid 46 palvekirja esitajat, keda ei olevat saadud maaga rahuldada. Sellest võib arvata, et maast ilma jäänud sõdureid ei ole rohkem kui 46. Hiljem korrigeeris härra minister küll oma julget näidet, öeldes, et eeskätt on ta mõelnud neid sõdureid, kes Ajutise Valitsuse määrusega maasaamiseks õigustatud. Ta ütles: loomulik, et kõiki sõdureid ei saavat maaga varus-

tada, möönas aga seejuures siiski, et liinisõdurid kui neil on kogemusi, kalduvusi ja teisi eeldusi maapidamiseks, võivat vallaomavalitsuste esindusekogudes maad kergesti saada. Nii selgus siis, et jutt sellest, nagu oleks meil palju neid sõdureid, kes õigustatud maad saama, aga seda saanud ei ole, on päris põhjendamata, otsitud ja sihlik tõsiasjade segamine. Aga lubage, lugupeetud härra Põllutööminister, Teile öelda, et jutt maaga rahuldamata jäänud sõduritest pole mitte meie rühma leidus, vaid sellest siristavad isegi varblased katustel. Minge ükskõik kuhu valda, alevisse või mujale, — igalpool kuulete kurtmist, et sõdurid, kes õigustatud maad saama, pole seda siia maani saanud. Kui kahes kõnesolevas vallas, Jäärjas ja Tallis, on üle 30 maatajäänud sõduri, kes maasaamiseks õigustatud, siis ei ole siin tegemist mingi erandnähtega, vaid vastuoksaks, need on päris hariliku maaga rahuldamata jäänud sõdurite arvuga vallad, ja nende alusel võime tuletada tõeliku pildi sellest, kui suur on maatajäänud liinisõdurite arv üle riigi.

Ma ei saa seepärast, lugupeetud härra minister, paremalgi tahtmisel uskuda, et Jäärja ja Talli valdade sõdurid, kellest käesolevas arupärimises jutt, aastate kaupa ainult jonn ja kiusu pärast on saanud ühe palvekirja ja ühe saatkonna teise järele Tallinna nõudega — antagu neile, kui maasaamiseks õigustatud sõdureile, maad. Ma ei usu, et Teie eelkäija, lugupeetud praegune Riigikontrolör härra Soonberg, 1929. aasta kevadel ainult selleks, et jonnakate sõdurite pealekäimisest pääseda, nende saatkonna palvekirjale tegi märkuse, et sõdurite maasaamise soovid tulevad rahuldamisele siis, kui asutakse Jäärja riigirenditalude korraldamisele. Ma arvan, et nii sõdureil palumiseks kui ka ministril lubamiseks pidi kahtlemata olema aluseks peale jonn ja kiusuajamise veel midagi muud. Ja see miski oli see, et kõnesolevatel sõduritel maasaamiseks niihästi kõlbline kui ka juriidiline õigus.

Kui praeguse valitsuse päevil hakkasid kohapeal levima kuuldused, et uus valitsus ei taha eelmise valitsuse antud lubadust täita, mis ime siis, et meeled sõduritel läksid ärevaks ning nad saatsid uue saatkonna Tallinna selgitama, kuidas on lood tõelikult. Teie mäletate, lugupeetud härra Põllutööminister, et nad siis käisid niihästi Teie kui ka Teie abi härra Talts'i jutul. Viimane oli nii lahke, et lubas lahkesti sinnaagi sõita ja kohapeal asja selgitada. Kahuks jättis ta selle aga tegemata.

Vahepeal on Jäärjas maade planeerimise

tööd Veelikse osas peaaegu lõpule viidud. 40 talust on 37 korraldatud, nõnda siis 3 korraldamata. Kuidas on seal kujunenud riigirenditalude planeerimine? Härra Põllutööministri arvates viisil, mis midagi soovida ei jäta. Härra minister võtab omaks seisukoha, et riigirendikohtadest maksvad seadused ja määrad lubavad 1) eraldada väikekohad ja lahusolevad tükid ja 2) võtta maad ka siis, kui see hädavajalik on väikekohtade täiendamiseks ja ehitusekruntide rajamiseks. Ja neil põhimõtteil on siis korraldatava 37 talu maast, kogusuuruses 3.099,17 ha, eraldatud kokku 450 ha maad ja sellega liidetud 180 ha riigi metsamaad, ning sellest maast, kokku 630 ha suuruses, loodud 41 asundusetalu. Neist on 22 rajatud uudismaale ja teised tehtud riigirenditalude maist. Rajatud taludest läheb 9 väikekohtadena nende praegustele pidajatele ja ülejäänud 22 normaaltalu ja 10 eluase-mekohta tulevad väljaandmisele maatahtjaille harilikus korras. Tähen-dab, Jäärjas kuulub väljaandmisele harilikus korras 32 kohta.

Palju on tahtjaid? Härra minister ütleb, et üldse maasaamise palveid on 104, neist 47 Jäärjalt, 41 Tallist, 7 Patist, 8 Kilingist ja 1 Laatrest. Härra minister praagib otsekohe hulga maatahtjaid välja. Ta ütleb, et nimetatuid 30 on vallalised, ja 36 puudub inventar koha kasutamiseks. Tähen-dab — neile maad anda ei tarvitse.

On huvitav kuulda, ja meie oleksime väga tänulikud, kui härra minister ütleks, kas ja mis ajast on see mõõdupuu tarvitusele võetud sõdurite suhtes.

Nii siis, härra minister, Teie arvates jääb järgi ainult 59 maatahtjat, neist on 38 põllutöölist ja 20 maarentnikku. Neistki langeb veel 8 ära, kellest 4 pärrib kohad vanemalt ja 4 on ostnud uudismaad. Nõnda, et jääb järgi 104 maatahtjast 51. Sellest arvust langeb pool ära, sest suurem osa neist olevat pärit Talli vallast, kus nad rahuldatakse maaga, kui tulevad korraldamisele Talli 32 renditalu 1.118 ha maaga. Nõnda selgub siis lõppude-lõpuks, et Jäärjas kohti õieti rohkem on kui tahtjaid, sest viimaseid ei saa ministri seletuse järgi olla üle 25, väljaantavaid kohti on aga 32. Tähen-dab Jäärjas on maade lõpukorraldus sooritatud ideaalselt ning ei peaks mitte nurisema, vaid avaldama tänu ja kiitust korraldajatele eeskujulikult sooritatud töö eest.

Ministri kahjuks kõnelevad tõsiasjad kohapealt hoopis teistsugust keelt. Kõigepealt üks väike kõrvalküsimus härra põllutööministrile. Teie ütlete, et Jäärja 37

renditalust, milliste kogusuurus 3.099 ha, saadi eraldada ainult 450 ha. Ma rõhutan 3.099 hektaarist olete saanud Jäärjas eraldada vaid 480 ha maad, rohkem mitte Tallis on kohti 32 ja nende kogusuurus 1.118 ha, aga Teie, härra minister, eeldate, et seal saab eraldada rohkem. Kuidas on see võimalik? Jäärjas talude keskmiseks suuruseks on 83 ha, Tallis aga 35 ha, tähendab, Jäärja kohad on enam kui kaks korda suuremad kui Talli omad. Siit ei saa järeldada muud kui seda, et härra minister pooldab põhimõtet: mida väikesem riigirenditalu, seda rohkem maad võib sellest eraldada. Ma ei väida seda selleks, et kedagi pilgata, vaid eeldan seda arvesse võttes kibedaid kogemusi maade lõpukorraldusel Jäärjas.

Paljud Jäärja riigirenditalud on suuremaid mitte ainult Pärnumaal, vaid kogu riigis. Ma toon vaid mõne üksiku kohta andmeid: Veski — 550, Räisa-Ennu — 410, Räisa-Jaani — 390, Kiisa — 390, Suuremetsa — 401, Jurga — 408, Kasemõisa — 382, Rootsimõisa — 329, Lamboja — 274, Pupsi — 313 Riia vakamaad. Te näete, Põhja-Eesti riigirendikohtadega võrreldes on need isegi väga suured talud. Aga kui vaatleme, kuidas nende talude korraldamisel talitatud, siis ei saa kõige parema tahtmise juures aru neist põhimõtetest, millistest maakorraldaja ja maamõõtjad lähtunud. Peab oletama, vist on peetud kinni põhimõttest: mida suurem koht, seda vähem võib sellest eraldada ja ümberpöördukt. Et see nõnda, seda tõendab näiteks Kiviste rendikoha saatus. Mispärast leidis maamõõtja, et Kiviste renditalu — 34 ha — on hirmus suur. Ta lõikas sellest ära 5 hektaari heinamaad. Läks mõni aeg mööda, maamõõtja mõtles järgi ja leidis, et koht on ikka veel liiga suur ning lõikas teistkordselt ära 4 hektaari karjamaad, sellest osa pealegi ristikehinamaad. Kokku lõigati ära 34-hektaarilisest kohast 9 ha, jäi järele 25 ha.

Missugune põhimõte siin mõõduandev oli — ma seda ei tea. Oleksin tänulik, kui härra minister tuleks ja meid lihtsurelikke sellesse kõrgemasse maamõõdu tarkusse pühendaks. Kõige imelikum on viimane äralõikamine seetõttu, et minister oma kõnes tõendas, et põllumaid võivat ära lõigata ainult siis, kui selles on saavutatud kokkulepe praeguse kohapidajaga. Niipalju kui ma tean, ei ole ristikehinapõllu eraldatud osa kohta mingisugust kokkulepet saavutatud. Mul on juhuslikult käepärast selle koha väikene skits, siit võib igaüks näha tähendatud koha tõelikku seisukorda. Enne,

kui maamöödusaksad ei olnud kohale asunud, oli kavatsus kohale heinamaa piiri õiendades veidi maad veel juurde anda. Sellest ei tulnud aga hiljem midagi välja. Hoopis vastuoksa: maamöödja leidis, et on tingimata vaja vähemalt 9 ha veel ära võtta. (J. Fuks'i, as vahelhüüe.) Härra Fuks pooldab nähtavasti ka seda, et kõige tähtsam on sirge piir, siis on silmal hea vaadata, olgu koht muidu kui väike tahes. Aga häda seisab selles, et kõnesolevale kohapidajale on loomapidamine väga raskeks tehtud, sest puudub karjamaa, kus loomi karjatada.

Aga see pole ainuke sellelaadne juhus. Kui ma suvel Jäärjas kõnelemas käisin, selgus koosolekul teine sarnane lugu. Läbirääkimistel tõuseb püsti keegi vana riigirentnik ning seletab, et tema koha küljest, mille suurus 21 hektaari, on ära lõigatud 8 hektaari maad. Aga tema talu kõrval olevast 300-vakamaalisest kohast pole eraldatud jalatäitki maad. Pärast selgus, et see on Merja-Roosmani koht. Merja-Krahvi 29-hektaarilise koha küljest on ära lõigatud 5 ha. Teie näete, siin on mingisugune kõrgem põhimõte olnud maksev, mis õpetab, et kui võtate 21-tiinulise koha küljest 8 tiinu ära, siis tuleb see kohale ainult kasuks ja seda kohta võib hakata paremini pidama kui enne. Aga kui eraldada 130-hektaarilisest kohast vakamaagi, siis on koht mokas. Miks seda arvatakse, seda ma ei tea. Aga et seda arvatud, seda näitab tehtud töö. Kivistel jäeti 34 ha asemele 25 ha, Merja-Roosmanil 21 asemele 13, Merja-Krahvil 29 asemele 24. Aga suurtele taludele on jäetud: Sillaotsa — 166 hektaarist 165, 1 hektaar on ära võetud; Sookuninga — 133 hektaari, Ärina — 123, Suuremetsa — 120, Rootsimõisa — 112, Rääisa — 101, Veske — 95, seal on kõige kõvemini kärbitud, Pupsi — 93, Pihlakse — 81 ja Jurga 106. Nii siis: just suuremate rendikohtadega, kus objektiivsed tingimused olemas olid, et midagi ära lõigata võida, on väga õrnalt ja ettevaatlikult ümber käidud, aga selle eest on hästi poogitud väikesemaid kohti. Võib-olla, et siin oli mööduandev tuntud pühakirjasõna: kellel on, sellele antagu, kellel pole, sellelt võetagu.

Edasi on huvitav märkida veel seda, kuidas korraldamisel kohtade piirikivid tantsisid edasi-tagasi. Mulle näidati kohta, mille küljest alul on tõmmatud ära 4 vakamaad; mis aga paar päeva hiljem jälle tagasi anti. Samuti on sündinud paari teise talugagi. Ei saa märkimata jätta sedagi, kuidas ühele suuremale talule kahe

teise küljest maad juurde anti — ikka nähtavasti selle kõrge maamöödutarkuse järgi, millest lihtnimene oma lihtsameelsuses aru ei saa.

Niipalju riigirenditalude korraldamise kohta.

Mis puutub uute kohtade korraldusse, siis on siin käidud sama imelikku teed. Meil on maakorralduses maksnud põhimõte: tulevad luua kohad, milliste kasutamiskõlblikkus oleks maksimaalne. Jäärjas on aga maksnud risti vastupidine põhimõte: luua nii halvad uudsekohad kui vähegi võimalik. Seal olevat lausa uhkustatud: me teeme kohti, aga saab näha, missugused mehed ja kuidasviisi neid kohti pidama hakkavad. Peamiselt on siin uute kohtade loomisel silmas peetud metsarupikuid, kus midagi ei kasva. See on ärapõlenud kama-raga veesoss, mis pealegi täis kiva. Sarnast maad eelistati miskipärast uuskohtade loomisel. Niipea kui mõni kõrgem kink või mäenõlvak juhtus niisuguses metsarupikus olema, siis planeeriti see järjekindlalt riigimetsa külge. Üks eluasemekoht on ote tüübiline ses suhtes. See loodi Tallipoisi talu külje all. Algul eraldati talumaast selle kohakese osana kõrgem kink, kuhu oleks sobinud maja ehitada, aga hiljem paigutati piirikivid nii, et kõrgem kink talule tagasi läks ja praegu tõesti puudub paik majaehitamiseks. Te näete, on tehtud kõik selleks, et koht saaks kõlbmatu. Sealsamas lähedal on Sookuninga talu, mille maast üle 20 vakamaa põldu juba ammugi söödis. Sealt oleks väga hästi võinud teha elujõulise väikekoha. (V a h e l h ü ü e keskelt.) Kes seal puudub, kas õige peremees või perenaine, seda ma ei tea. (V a h e l h ü ü e keskelt.) Ma räägin sellest, et oleks võidud teha elujõuline kohake, aga justkui kiuste ei ole seda võimalust kasutatud. Üks 70-vakamaaline uudiskoht — härra Sinberg, kes praegu valitsuse looshis istub, käis ka seda vaatamas — on saanud sarnane, et seal puudub koht, kuhu maja ehitada. Sellest kohast räägiti, kuidas õhtul paigalepandud piirikivid hommi-kuks olid lihtsalt ära uppunud. (Põllutöominister A. K e r e m: Kõik seisavad.) Kas teate, mitmendat korda need pandud on? (Põllutöominister A. K e r e m: Esimene kord pandi ja seisavad.) Muidugi, ka kõige mädasem paik hakkab lõpuks kandma. Kui seda hästi täidetakse. Kui koht sarnane, kus isegi majaehitamine võimatu, õelge siis, lugupeetud Riigikogu liikmed, mis kohasaaja sellega peale hakkab? (V a h e l h ü ü e keskelt.) See koht on riigi tagavaramaast loodud.

Ma rõhutan neid nähteid selleks, et Põllutöoministeerium rohkem härradele maamõõtjatele ja maakorraldajatele näppudele vaataks. Praegu on lugu nõnda halb, et kui juhtute maal rääkima maamõõtjaist ja maakorraldajaist, siis lihtsalt marru minnakse. Kodanikud kohtadel on seevõrt helaks tehtud, seevõrt Põllutöoministeeriumi vastu hääle pandud, et tõepoolest kahju hakkab ministeeriumist, kes sel kombel oma prestiihi kodanikkude silmis maha kiskuda laseb. See ei ole ainult Jäärjas nii, vaid ka mujal. Kõikjal katsuvad härrad maamõõtjad elanikkudele anda mõista, et nemad on kõik ja võivad kõik: võivad suurele kohale juurdelõikeid anda, väikese koha küljest tükke ära lõigata j. n. e., j. n. e. Peasi on, kuidas keegi kodanik maamõõtjaga läbi saab, sellest oleneb kõik. Niisugust mõtet katsutakse kõigile suggereerida. Ja tegelikult sünnivadki lausa kurioosumid, kus suurtele taludele maad tõesti juurde antakse, väikeste pisikohtade küljest aga ära võetakse. Mis seal siis imestada, kui kodanikkude kannatus kohapeal katkeb ning nad siunavad Põllutöoministeeriumi.

Mul oli juhus alles pühapäeval kuulda, mis on tehtud Tammistes, kus maid korraldatakse. Üks väike koht seal, liivane sooäärne maa, vähese põlluga on korraldatud nii, et üks vakamaa kõigeparemat põldu ära eraldati ja kohalt sellega elamisvõimalus võeti. Sellest eraldatud vakamaast käib pealegi läbi kraav, mis järelejäetud põllumaad aitab kuiva hoida. Nüüd on see vakamaa antud teisele talule karjateeks, ja on kindel, et niipea, kui kari seda teed mööda käima hakkab, tallatakse kraav kinni, ja seegi põllunatukene, mis veel alles, on ka rikutud. Siin on kohapidajat nagu mingi ränga kuriteo eest trahvitud.

Omalajal kirjutas „Rahva Sõna“, kuidas Kuivajõe vallas ühelt renditalupidajalt ta väikese talukoha küljest 3-tiinuline heinamaatükk ära lõigati, nähtavasti tehti seda eesmärgiga, et võtta võimalus kohalvaldajal edaspidi loomi pidada. Võiks tuua veel terve rea analoogilisi nähteid kohtadelt.

Kui Põllutöoministeerium tahab oma prestiihi mahakiskumist kohtadel ära hoida, ei jää tal teist teed üle, kui ta peab maakorraldajad ja maamõõtjad kord ometi korrale kutsuma. Nii nagu need härrad praegu talitavad, ei ole see Põllutöoministeeriumile auks.

Kokkuvõttes võiks konstateerida, et kahjuks see pilt, mille härra Põllutöominister väga ilusates värvides meie silmade ette maalib, ei vasta tõsiasjadele. Tõelikult jä-

tavad maakorraldusetööd Jäärjas paljudi soovida. Mida aga positiivse nähtena märkida tuleb on see, et Põllutöoministeerium põhimõttelikult ei ole asunud seisukohale, nagu ei võiks riigirenditalude küljest üldse maid eraldada. Ses suhtes olgu Põllutöoministeeriumi ja härra Põllutöoministri auks öeldud, et nad seadust on tõlgitsenud nii, nagu seaduseandja seda mõtles.

Kahjuks on aga praeguses koalitsioonis üks rühm, kes leiab, et see seisukoht õige ei ole. Mul on praegu käepärast ühe tööerakonna tuntud liikme kiri Jäärja sõdurile, kes pööras tööerakonna poole järelepärimisega maakorralduse asjas. Selle kirja mõte on see, et tuleks tänase arupärimise asemele esitada sootu teistsugune arupärimine, mis oleks sihitud Põllutöoministeeriumi vastu, kes kõige jämedamal kombel on seadust rikkunud sellega, et ta lubas Jäärja talude küljest 450 ha maad ära anda. Ma ei tea muidugi mitte, kas tööerakond vastava arupärimise-ettepanekuga tegelikult tuleb või mitte, aga kui ta tahaks olla järjekindel, siis peaks ta seda tegema. Kiri sõdurile kõlab järgmiselt:

„Teie kirja peale Jäärja ja Talli valla sõdurite maaga varustamise asjus on mul au teatada järgmist. Arupärimised Riigikogus esitatakse siis, kui valitsuse võim milleski talitanud on seadustega vastolus, kui aga valitsus täpselt kinni on pidanud seaduse mõttest, mis Riigikogu poolt on vastu võetud, siis ei saa ükski arupärimine aidata, vaid valitsus peab seaduse järele talitama, on kohustatud seda tegema. Sellepärast on tähtis, et seadused vastaksid rahva soovidele. Kui omalajal vastu võeti põlise tarvitamise seadus, mis ära määras, kuidas peab ümber käima vanade renditaludega, kas võib nende käest maad ära võtta, või peavad nad ka tulevikus oma kätte saama põlise tarvitamise seaduse põhjal kõik selle maa, mis nende käes seni olnud tarvitada, siis kaitses tööerakond ja mina isiklikult kogu aeg seda seisukohta, et ei tarvitse jätta ühe isiku kätte liiga suuri maalahaikaid ja arvasime, et 50 ha oleks küll ja küll. Ülejäänud osa tuleks planeerimise juures ära lõigata ning sõduritele ja maatameestele välja planeerida, et rohkem rahvast maaga saaks varustatud. Siis aga nõudsid parempoolsed erakonnad, keda toetasid ka asunikud, et endise renditalu pidaja kätte peab jääma see maa kõik, mis tema kasutada olnud ja viisid selle määruse ka hääleteenamusega vastu meie tahtmist seaduses läbi. Kui nüüd seadus niisugusel kujul oli vastu võetud, et valitsus peab kogu renditalu senisele pidajale and-

ma, siis ei saa valitsus nüüd enam teisiti talitada, ta peab seadust täitma. Seda seletas põllutöominister Riigikogus ja seda teadsid ka arupärimise esitajad. Kui nad tõesti oleksid tahtnud küsimust lahendada, siis oleksid nad pidanud seadust muutama, aga seda ei saa teha, sest Riigikogu enamus on selle vastu, nende seas ka asunikud.“ (Keskest: Ikka asunikud!) — Oodake, jämedad marjad alles tulevad. „Kui teie kirjutate, et asunikud toetasid arupärimist, siis on see väga kaheotsaga mäng, sest just asunikud aitasid seadust nii läbi viia, et seadus sunnib maa andma riigirentnikkudele, ega arupärimisega ei saa seadust muuta ega rikkuda. Sellepärast oleks tähtis kõigepealt, et asunikud valmis oleksid toetama seaduse muutmist, siis võiks asi kohe nihkuma hakata.

Tööerakond on alati suurte renditalude vastu olnud ja näeks heameelega nende vähenemist. Kuid selleks oleks tarvis olnud seadus vastu võtta nii, kui tööerakond tahtis. Mina olen omaltpoolt kõik teinud, mis võimalik, et sõdurite õigustatud soove täita.“

Teie näete, lugupeetud Riigikogu liikmed, et süüdi pole siin keegi muu kui Riigikogu ise. Kui Põllutöoministeeriumile võib midagi ette heita, siis seda, et ta on lausa seaduseandja tahtmise vastu julenud oma käe sirutada suurte renditalude külge.

Sellepärast, kordan, oleme õnnelikud vähemalt teadmises, et Põllutöoministeerium sääras Riigivanema rühma resolutsiooni riigirenditalude konserveerimise mõtet ei jaga. Nähtavasti on lugu nõnda, et härra Riigivanem on valitsuses teistele valitsusliikmetele alla jäänud, õnneks sõduritele ja teistele maatahtjatele, kes on lootnud suurtest taludest juurdelõikeid.

Vaheaeg kl. 19.05 min. — kl. 19.25 min.

G. Lorenz (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev arupärimine on püüdnud eeskätt kahele vallale, aga selles ettetoodud põhjused on niivõrt laialdased, et selle juures laiemalt peatuksin. Meil igal parajal juhusel armastatakse kõnelejate poolt ette tuua seda, et inimesed lähevad linnadesse, tuues ette selleks inimeste linnades elumõnususete otsimist ja tööpuudust. Selle pahe kõrvaldamiseks ega tööpuuduse häda, millest see tingitud, põhjuste otsimiseks ei ole ettetoajate poolt midagi ära tehtud, vaid on isegi selle olukorra parandamist takistatud, mille juurde pärast tagasi tulen. Mitte elumõnususete otsimine ei ole see, mis inimesed linna toob, vaid maal elamisvõimaluste puudumine. Ja eeskätt üks suurematest põhjustest on nimelt see, et ligi

50% asundusetaludest, peale selle suur hulk vanatalusid ja popsikohti, on niivõrt väikesed, et nendel elamine pea täiesti võimatu. Väikesearvulised perekonnad saavad kuidagi läbi, ehk küll sealjuures alatoitlus harilik nähe on. Juhtub aga suurem perekond olema, siis on inimesed paratamata sunnitud kõrvalt tööd otsima, sest et maal nii paljudele inimestele tööd anda ei ole. Nad paratamata valguvad linnadesse. Et maatahtjate arv suur, seda näitab meile palvekirjade hulk, mis esitatud juurdelõigete saamiseks. Asunikkude poolt on esitatud 9.571, riigirentnikkude poolt — 4.903, eramaapidajate poolt — 4.600 ja pöpside poolt — 2.175 palvet. Sellega kokku 21.249 palvet. Silmas pidades, et hulk neist palvekirjadest on ühispalved, ühele palvekirjale on mitu alla kirjutatud, siis on see arv veel suurem. Suur hulk vabadusesõjajärgseid sõdureid on täiesti ilma maata, ehkki härra Põllutöominister 16. oktoobril arupärimis-koosolekul tõendas, et eesõigustatud sõdurite arv väike on, aga härra ministril peaks teada olema, et mitte üksi tasuta maasaajad ega vabatahtlikud ei ole õigustatud maad saama, vaid maasaamise õiguse said ka sõdurid, kui nad ühe päeva linil olid olnud. Ja just neid väikesi mehi, neid, kellel mitte juhust ei olnud saada kätte seda suurt eesõigust, neid on tuhandeid. Tunnen isikult inimesi, kes vabadusesõja algusest lõpuni läbi teinud ja seni asjata maad on oodanud. Kui nad palvega pööravad Põllutöoministeeriumi poole maasaamiseks, siis saavad nad alalõpmata ühe ja sama vastuse: Põllutöoministeerium ei leia võimaliku olema palvet rahuldada, sest kõik mõisad on ära jagatud ja Teil tuleb pöörata kohaliku valvolikogude poole maajagamise ajal. Aga mida need volikogud siis jagama peavad, kui kõik mõisad on ära jaotatud Põllutöoministeeriumi ütluse järgi? Tegelikult on aga suur osa mõisaid ära renditud eriotstarbelisteks kohtadeks. (Vahel hütid keskelt ja pahemalt poolt.) Mis ajal mõisad ära renditi, seda võib näha saada. Kui teie aga ütlete, et omamehed seda tegid, siis ei kannata see arvustust välja. Mina arvan, et teie omamees ei tea, mis ta praegu räägib.

Loen teile ette ühe vastuse, milliseid praegu sõdurid-maasaajad tihti saavad. See vastus kõlab järgmiselt: „Vastuseks Teie palvele 14. augustist s. a. maasaamises, teatab Maakorralduseamet, kuna mõisamaad juba välja jagatud on, ei ole võimalik Maaseaduses ettenähtud korras maad välja anda. Teie võite aga maasaamiseks

kandideerida asundusekapitali abil omandatud talumaadest või korraldatud uudismaadest.“ — Meie kuulsime, missugused need uudismaad on. — „Selleks tuleb Teil pöörata palvega Asundusekomisjoni poole, juurde lisades tunnistuse Teie varanduslike ja perekonnaseisu kohta ning põllumehe kutseoskuse üle.“ — Kust seda saab, mina ei tea, need saavad küll, kes põllutöökooli lõpetanud on. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt: Põllutöökoda puudub.) See on õige, põllutöökoda puudub. — „Siinjuures olgu tähendatud, et nende maade väljaandmisel ei ole mõõduandvad sõjalised teened, vaid isiku tublidus,“ — ma ei tea, missuguse aparaadiga seda mõõta saab, — „tarviliku varanduse omamine (1.500—2.000 kr.) ja perekonna tööjoud.“ — Kellel niipalju raha on, see saab teisiti ka elada. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) See oli käesoleval aastal. Tuletame meelde härra Põllutööministri teist ütlust. Samal koosolekul ütles härra Põllutööminister, et temal ei ole teada, et vabadusesõjaaegsetele sõduritele oleks mingisugust lubadust maa- saamiseks antud. Kui härra minister oli eesliinil, siis pidi ta seda teadma, et ei antud üksi lubadust, vaid jagati isegi välja ankeetlehed, pärides, kust keegi maad tahab saada. Samuti ei ole väike nende maatahtjate hulk, kellel mingisugust eesõigust ei ole, kuid kellel siiski on õigus maasaamiseks.

Kõike seda arvesse võttes võime palujate perekondade arvu 50 tuhande peale arvata, võttes keskmiseks perekonna suurusks 4 inimest. Sellest järgneb, et umbes üks neljandik Eesti rahvast on väljapääsemata seisukorras. Seni oli lootust, et nende inimeste olukord paraneb, ja ehkki olukorra paranemiseks kõik algingimused olemas, on olukord muutunud väljapääsematuks praeguse Põllutööministri ajal. (V a h e l h ü ü e.) Just. Ma ütlen kohe, miks praeguse Põllutööministri ajal. Käesoleval aastal võeti inimestelt käest kohad, mille suurus 5, 6 ja kõige suurem 9 ha. (Põllutööminister A. K e r e m: Kuidas seda on võimalik ära võtta, mis teise poolt juba antud.) Aga korraldusekomisjon... (V a h e l h ü ü e.) Tähendab, olete kangemad mehed. (Põllutööminister A. K e r e m: Noh, seda ma ei usu.) Kas tahate, uskuge või mitte. (Põllutööminister A. K e r e m: Tähendab, andsite väga nõrgalt.) Nähtavasti küll. (Põllutööminister A. K e r e m: Selles see asi seisabki.) Need inimesed palusid, et neile antaks äravõetud heinamaade asemele sama arv maad teistest kruntidest, kuid kõik need palved jäeti tähele panemata.

Palvekirjade puhul tuuakse alati ette seda asjaolu, et meil puudub maa, mida rahvale välja anda. Öeldakse, et tuleb tulevaste põlvede eest muretseda, aga ei küsita, kuidas tulevane põlv sigineb, kui praegused nälga surevad. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei tea, kas hakatakse väljamaalt inimesi sisse vedama. Vaataksime aga lähemalt järele, kuidas maa seisukord on. Riigimaade teadanne 1929. aastast näitab, et meil on planeerimata tagavaramaid 70.700 ha, reserveeritud põllutöökoolidele — 5.140 ha, suurmaapidamistel tähtajalisele rendile antud üksikutele isikutele eriotstarbeks — 4.500 ha, suurmaapidamistel tähtajalisele rendile antud eriotstarbeks — 4.350 ha, riigimõisaid — 7.700 ha, postijaamad — 5.641 ha, omavalitsuste käes kasutada olev maa — 24.500 ha. Peale selle on põllumajanduslikke maid metsavalitsuse ja metsaametkonna käes 49.412 tiinu. Siin on veel toodud, et metsavalitsuse valdamisel on 521 tiinu okasmetsa ja 214 tiinu lehtmetsa, aga ei ole ära tähendatud, kus kohal võsad, kannustikud on. Ometi on teada, et suured latakad metsa on võsade ja kannustikkude all. (V a h e l h ü ü e: Surnuaiad.) Teie võtke need oma hooldamise alla. Tegelikult ei kasva seal midagi. Rohi seisab rinnuni, aga Venemaalt, nagu mäletan, omalajal vedasime heinu, kuna omal rohi mädaneb. (K. P ä t s, põl: See on metsasõnnide tarvis.) Kus metsasõnnid on, seda ma, härra Päts, ei tea, aga igatahes neid peab olema. Sellest on näha, et väga hästi võib rahvale välja jagada tagavaramaad, rendileantud mõisad, rendileantud postijaamad ja suur hulk omavalitsuseasutuste käes olevaid maid, metsaametkonna palgamaad, ja sugugi ei saa ütlemata tulla, et meil maa puudus, mis keelab inimesi varustamast juurdelõigetega ja sõdureid maaga, vaid meil peab mingisugune teine põhjus olema, mis Põllutööministeeriumi sunnib tegema otse kilplase taolisi töid. Vao vallas Koonu-Ärino asunduses Viru maakorralduse komisjon asja igakülgselt kaaludes otsustas kahele asundusele — need on suured asundused — juurdelõigeteks anda 110 tiinu kannustikku ja võsa, oleks tulnud võib-olla mõni hektaar metsa, kuid mis metsavalitsuse poolt maha võetud. Kohapealset maaväärtust arvesse võttes iga väiketalu oleks saanud 10-hektaariliseks, ja just väiketaludele olid ette nähtud juurdelõiked. Kohapealset maaväärtust arvesse võttes olid inimesed sellega rahul, umbes 70 perekonda. See oli korraldusekomisjoni otsus. Kui aga asi Põllutööministeeriumi kinnitamisele tuli, jättis Põllutööministeerium sellest 110 tii-

must alles 30 tiinu ja 15 tiinu võeti ära metsavahile palgamaaks. Ülejäänud 15 tiinust pidid rahuldatud saama 70 perekonda. Ilma midagi arvesse võtmata saadeti maamõõtja kohale. Maamõõtja sirceldas sellel 30-tiinulisel maa-alal terve suve ja lõpuks esitas selle töö korraldusekomisjonile kindistamiseks. Komisjon lükkas selle jälle tagasi ja jäi endise otsuse juurde, et tema arusaamise järgi muidu elanikke võimalik rahuldada ei ole, kui tuleb 110 tiinu anda. Tähendab maamõõtja oli terve suve otsa riigi kulul tööd teinud ja tagajärg oli suur null. Teisi niisuguseid näiteid on palju. Maakorralduse komisjoni alaline liige oli käinud Vao asunduses kõik talud läbi ja võtnud allkirju, et vaadake, kui ütlete ennast heinamaast lahti, siis saate juurdelõikeid enda krundi otsast võsast ja kännustikust. See on üks suurematest asundustest, ja inimesed loodavad — Põllutööministeeriumi ametnik käis kohapeal, meie andsime allkirjad, et nüüd tuleb lõplik lahendus. Missugune oli tagajärg? Tagajärg oli see, et terve suure asunduse kohta ära võeti ühe küüni ümbert kaks ristikivi ja sellega oli terve asunduse korraldamine läbi. Sarnaseid näiteid võiks paljuid tuua, see aga viib kaugetele.

Üht aga, mis iseloomustab Põllutööministeeriumis valitsevat õhkkonda, pean siiski ette tooma, ja see on järgmine: 8. septembril s. a. saavad asunikud ministeeriumis kokkuleppele, millega 8 väikekohapidajale juurdelõikeid lubatakse. Ministriabi kirjutab 11-dal alla, asi on kiire, ja maamõõtja on ära minemas, kuid ametkonnast saadetakse see paber välja alles 27-dal. Maamõõtja on ammugi ära läinud, ja inimesed ootavad asjata. See olukord näitab igitahes, kas ministeerium tahtis inimestest lahti saada lihtsalt lubamisega, või valitseb Põllutööministeeriumis peale ametnikuministri veel mõni teine võim, kõikvõimas võim, kelle käskusid ja otsekoheseid nõudmisi rohkem kuulatakse kui ministri omaid. (V a h e l h ü e pahemalt poolt.) Olin ise juures, kui ministriabi alla kirjutas.

Kõike seda arvesse võttes peab üht ütleva, et asi on päris korras, ja asunikkude rühm loodab, et Põllutööministeerium võtab tarvitusele kõige kiiremas korras abinõud nende väärnähtuste kõrvaldamiseks ja teeb kõik selleks, et rahuldataks juurdelõigetega tuhandeid inimesi, rahuldataks tuhandeid sõdureid. Sellest seisukohast välja minnes jääb rühm ootavale seisukohale.

Põllutööminister A. K e r e m: Väga lu-

gupeetud Riigikogu liikmed! Siin on käsitatud teisi — juurdelõike — küsimusi laialt ja pikalt. Mina arvan, et meil võimalus on kord nende juurdelõigete juurde tagasi tulla ja siis asjalikumalt rääkida. Ma arvan, meeleoluliselt siin kõnelda ei too kasu kellelegi. Kui on küsimus üles võetud, millepärast on tarvis juurdelõikeid ja kuidas need kohad on sündinud, mis praegu elu jõuetud ja juurdelõikeid vajavad, siis on see teatav osa ajaloost, ja meie võime selle hukka mõista. Minul ei ole küll põhjust ja soovi seda hukka mõistma hakata, ma arvan, siin on mõned teised põhjused, mis mõndagi väärsammu lasevad teinekord õigustada. Kuid üks on ka selge, et juurdelõigete alal võib-olla mõnelt poolt tahetakse kergel käel suuri lubadusi anda, ilusaid käeliigutusi teha, mille lunastamiseks võimalusi ei ole. Kui mina ministeeriumi läksin, leidsin ees suure kuhja lubadusi, mida ei olnud suudetud realiseerida eelmiste aastate jooksul. Kui arvatakse, et minul see nõiakepp käes on, kui seda keerutada, siis kõik need lubadused realiseeruvad, siis ei ole see nõnda. Kui tuhandet palved virnas seisavad, kus igitahes tahab metsa, ja kui katsuda kõiki neid rahuldada, siis tuleb elu peale nii vaadata: jagame metsad ära, kes tiiki kätte saab, on õnnelik. Mis aga ütlevad need, kes siis metsa ei ole saanud?! Võib-olla rahuldame 5%, võib-olla 10% rahvast, aga mis ütlevad siis ülejäänud 90% meie rahvast, kui niisuguse riikliku varanduse ära laastame. (K. P ä t s, põl: P ä r i s õ i g e ! — K e s k e l t : Metsa ei ole nõutud.) Iga mets on teatava ajajärgu järele kord kännustik. Kui iga kännustiku jagate, see on niisama hea kui metsa jagate, ainult selle vahega, et ükskord sünnib see pikkamööda, teinekord lühikese aja jooksul. (J. F u k s, as: Metsa on mõisnikkudele jagatud rohkem kui Riigikogu lubab.) Minu ajal on metsa mõisnikkudele vähe jagatud ja suurem hulk kokkulepete järgi, mis siis sündinud, kui teie inimene seal juhataja oli. Kui teil midagi ette heita on, siis võib seda teha oma inimesele oma koduses ümbruses. (V. M a a k e r, as: Ei ole Riigikogu poolt lubatud normist mitte üle mindud, härra minister.) Siis on asi korras, siis ei ole midagi rääkida. Aga ma ütlen, nende asjade juurde võiksin edaspidi tagasi tulla. Minu poolt on korraldus tehtud, et uuritaks seda küsimust, kuipalju on soovisid juurdelõigete peale ja kuipalju on võimalusi meie olude kohaselt neid rahuldada, need andmed on ministeeriumi jõudnud, neid võetakse kokku ja nende alusel

võidakse järeldusi teha, — siis on Riigikogul võimalus öelda, kas ta sarnase arvu metsamaa planeerimisega tahab nõus olla, kas ta tahab kaks korda enam planeerida, või ei taha niipalju planeerida. Ja ma arvan, siis võib palju asjalikumalt selle küsimuse juures kõnelda ja peatada.

Mis aga eriti Jäärjasse puutub, siis pean ütleva, et seal planeerimine ei ole kõige halvemini korda läinud, sest praegu tuleb esimeses instantsis asi arutamisele maa-korralduse komisjonis, ja sinna on ainult 10 protesti sisse antud. Ja kui nende protestide iseloomu vaadata, siis suur hulk neist kümnest protestist ei kuulu rahuldamisele. Siin näiteks üksikud protesteerivad, et heinamaatükid ära võetud. Kuna talud täistaludena alles jäetud ja lahus heinamaatükk kaugel majapidamisest ning selle tõttu ei saa intensiivselt ära kasutatud, siis vaevalt võib tulla sarnane protest rahuldamisele. Selle planeerimiskava juures ei saa öelda, kellel on, sellele juurde anda, ja kellel ei ole, sellelt ära võtta. On selge, et neid asju illustreerimiseks tuuakse ette, mis kellegi käest ära võetud. Aga kui ta raskem juurde saanud, siis on see iseenesest mõistetav. Sellepärast, kui eriti korraldada väikesi talusid, siis ei või öelda, et nende pindalad on vähendatud. Ühe juhuse tõi härra Gustavson ette. Seal on ära võetud lahusolev heinamaatükk. (O. Gustavson, stp: Karjamaa võeti ära.) Kas karjamaa ka ära võeti, mul selle kohta andmeid ei ole. Aga võib-olla on asi ka nii, et enam karjamaad juurde on antud, kui ära võeti. Nii et mul olevate andmete põhjal on selge, et vähendatud talu suurust on esijoones lahusoleva heinamaatüki arvel. Muidu on seal ainult piiride korraldamine läbi viidud. (V a h e l h ü ü e.) See on teine küsimus. Vaadake, see talu on omalajal eramaamõõtja poolt välja mõõdetud, ja see maamõõtja on osa katastrimetsa talu piiri mõõtnud, ja kui korraldamine tuli, siis selgus, et kataster näitab talu piire teisiti, kui see tegelikult üles mõõdetud oli. Nüüd tekkis küsimus, kas see vahepeal omandatud õigus maksma jätta või mitte, ja minu arvates on õieti toimetatud, et sel teel kättesaadud õigus maksma ei tohiks jääda. Sellepärast on metsamaa eraldatud. (O. Gustavson'i, stp vahelhüüe.) Katastrimetsast on Põllutöministeeriumi andmetel eraldatud põldu 50 ruutsülda. 50 ruutsülda on Tallinna kesklinnas kaunikene krunt, mitte väga suur, aga ühe talumajapidamise juures see ei etenda mingit osa. Merja talude juures, kus ühel talupidajal vähendati lahusoleva heinamaatüki arvel talu maid, see oli kaup-

mees. Protesteerijate hulgas on ka Veski talu pidaja, aga see krunt jäeti üle 95 ha suureks, on eraldatud peamiselt lahusolevad tükid. Ja kui siin räägiti, et mingisugust põhimõtet ei ole, siis ei vasta see tõe. Planeerimise juures on esijoones eraldatud lahusolevad tükid, mida ei ole otstarbekohane majandada. Eraldatud tükide arvel on püütud suurendada naabruses asuvaid popsikohti võimaluse piirides. Kui siin on juttu olnud väikekohtade heinamaa eraldamisest ja vähendamisest, mis võib-olla otstarbekohane ei ole olnud, siis saatus on määratud nende piiri peale teised popsitalud, kelle olukorda taheti parandada. Mul oli jutuajamine nende tööde korraldajatega, ja nemad ütlesid, et võib-olla kaalume seda asja ja jätame popsid heinamaata ning väikestele taludele jätame nende heinamaad alles. (O. Gustavson'i, stp vahelhüüe.) Härra Gustavson, kui Teie lähete sinna planeerimise komisjoni, kus kõik materjalid on käepärast, kus iga väikesema küsimuse kohta on võimalik seletust ja vastuseletust anda, seal oleks Teie seisukord mitu korda raskem kui siin Riigikogus, kus võib-olla ainult mõned üksikud seda olukorda teavad ja sedagi mitte täpselt, ning sellepärast on Teil palju kergem üksikasju ette tuua ja kohutavas ilmes näidata, mis tegelikult ei ole nii halvad, nagu seda ka Jäärjas näeme, kus nii hulga inimeste ja huvide juures väike protestide arv tõendab, et seda rahulolematust nii suurel määral ei paista koha-peal olema, nagu siin seda näeme. See on eksitus. Kõik ei ole mitte väiketalud, vaid osa neist on suurtalud, väiketalusid on seal vähe hulgas.

Mis puutub sõdurite maaga varustamise, siis toodi siin ette, nagu oleks antud mingisuguseid lubadusi, kuna neid täidetud ei olevat. Pean ütleva, et lubadusi on püütud väga loiaalselt ja heatahtlikult täita, ja Ajutise Valitsuse määrus maa-andmise kohta on enam-vähem 100% täidetud. Mõnele võib-olla ei ole suudetud veel maad kätte anda, igatahes on neid ainult mõnikümme, kes seni rahuldamata jäänud, kuid ka need saavad täiel määral rahuldatud, selles ei pruugi olla mingisugust kahtlust.

Ma kandsin läinud korraldandmed ette, kuipalju jäi kevadel rahuldamata neist maa-saajaist, kellel õigus Ajutise Valitsuse määruse kohaselt maad tasuta saada. Aga kui nõutakse, et ka neile peab maad andma, kes ainult üks päev liinil olnud, siis juhin tähelepanu sellele, et juba praegu öeldakse, et maatagavarast on üle poole elujõuetuid ja väikesi kohti loodud, ja kui nüüd sa-

datuhat inimest sõjast osa võtsid ja sadatuhat kohta neile tarvis oleks, vaadake, mis-sugused kohad siis oleks pidatud tehtama, et neid kõiki rahuldada. Ma arvan, et vaevalt on keegi seda nii laialt mõelnud, et igäüks peab talu saama. Ma arvan ka, et sõjasolijate hulgas on väga palju neid, kellest talupidajad üldse ei saa. Sellepärast juba meie maareformi algpäevist saadik rõhutati, et anda maad neile, kel kalduvusi maapidamiseks. Kui asundusekomisjon välja annab talusid, ja sellejuures esijoones teisi eesõigusi arvesse ei võta kui ainult põllumehe eesõiguse, siis minu arvates siin kuidagi eksitud ei ole. Nõutakse, et inimesel peab olema perekond, et talle siis paremini vastu tulla, ja kui nõutakse, et inimesel peab olema teatav inventar j.n.e., siis on selge, et sellel, kes on omale suutnud muretseda osa põllumajanduslikku inventari j.n.e., on kalduvusi põlluharimiseks rohkem kui sellel, kellel kana ega kukke ei ole. Ja kui asundusekomisjon teatavad nõudmised üles seab, siis ei ole see tegevus kuidagi loogikavastane, vaid kõik need nõuded on asjalikud nõuded, kui tahame, et uued asunikud täie elujõuga võiksid oma kohtadel töötada.

J. Voimann (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Palju näiteid on selle kohta niihästi tänasel koosolekul kui ka varemalt ette toodud, et planeerimist ei toimetata õieti. On isegi veel halvemaid juhtumisi ette tulnud ja nimelt, väljaplaneeritud krundid, mille peale endised mõisatöölised kandideerivad, on juurdelõigetena antud ostutalude külge.

Mul on praegu käes üks kiri, kuidas Kõlleste vallas Vastse-Piigandi asunduses on talitatud.

Omalajal, kui asundus planeeriti, oli ka seal mõisas eriti palju töölisi, kellel polnud krunte ja kes olid õigustatud esimeses järjekorras maad saama. Nii siis oli ka seal palju maatahtjaid. Krunt nr. 1 peale kandideeris endine mõisatööliline, kes Vastse-Piigandi asunduses oli töötanud ja kellel seega täielik õigus oli nõutud krundi saamiseks. Aga see krunt anti vanale talupidajale. Sellele maasoovijale — endisele mõisatöölisele — aga teatas maakomisjoni alaline liige järgmist: „Teie palve peale 28. augustist 1929 teatan, et palutav maaala on planeerimise korras ostutalu juurde-loomiseks tehtud.“

Vaadake, kui sarnasel moel tegutsetakse, et väljaplaneeritud kohti ei anta neile, kes esimeses järjekorras õigustatud maad saama, vaid planeeritakse ostutalude külge,

siis peab ütleva, et sarnast asjaajamist õigeks pidada ei saa. (Põllutööminister A. Kerem: Kui suur see ostukoht oli?) Ostutalu suurust ma ei tea öelda. (Põllutööminister A. Kerem: See võib ka pops olla.) Ei, see pops ei ole. Selle talu suurus olevat 20 tiinu ümber, ja seda ei saa popsitaluks nimetada, vaid seda nimetatakse normaaltaluks. Kui niimoodi toimitakse, siis ei saa seda õigeks pidada. (Põllutööminister A. Kerem: Kas Teie selle talu nime ei tea? See tahaks kontrollida.) Nime ei ole siin kirjas nimetatud.

A. Schulbach (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu väljaastumine tänasel koosolekul on selle läbi märksa kergemaks saanud, et üks lugupeetud eelkõnelejaist, rkl. Gustavson, on ette lugenud ühe kirja, mis minu poolt kirjutatud ja mis sisaldab minu isiklikku seisukohta selles küsimuses. Arusaamatuse ärahoidmiseks pean tähendama, et minu kiri on saadetud vastuseks kirjale, mis Pärnumaa sõdurite ringkonnast minule tulnud ja milles etteheiteid tehakse sellepärast, et tööerakonna rühm käesoleva arupärimise vastuvõtmist ei toetanud, kuna asunikku, riigirentnikku ja väikepõllupidajate rühm võimalikuks on pidanud arupärimise poolt hääletada. Need motiivid, mis pärast meie rühm arupärimise poolt ei saanud hääletada, on minu kirjas ette toodud, ja rkl. Gustavson luges need Riigikogule ette. Luban endale paari sõnaga meelde tuletada neid asjaolusid, millest kirjas jutt.

Kõigepealt tähendan, et see iseäralik varjund, mis härra Gustavson vastavalt oma hingeolule oma ülesastumisel tarvilikuks pidas kirjale juurde pookida, põhjendatud ei olnud.

Minu arvamise järgi on arupärimiste ülesandeks selgitada, kus valitsusevõim on ebaõigelt talitanud, mitte kinni pidades maksvatest seadustest. Käesoleval juhul on Põllutööministeerium püüdnud kinni pidada sellest seadusest, mis Riigikogu poolt omal ajal vastu võeti. Meie kõik vististi mäletame veel, missugustel asjaoludel see seadus muudeti ja mida Riigikogu selle seaduseparagrahvi tahtis kätte saada. Kahjuks pean ütleva, et mõned härra Gustavson'i rühmakaaslased, kes sel ajal maakomisjoni tööst osa võtsid, enam Riigikogus ei viibi, aga neist on järel õnneks härra Kärner ja härra Hans Martinson, kes sel ajal küll sotsialistide rühma esindaja ei olnud, nad võivad tõendada, et ma selleaegseid asjaolusid õieti valgustan.

Mäletavasti, kui eelmine Riigikogu

kokku astus, siis ühe Riigikogu rühma poolt esitati seaduseelnõu, milles nõuti, et revideerimisele võetaks eelmise Riigikogu poolt vastuvõetud Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seadus selles osas, et üksikule asunikule võib kuuluda maad 75 ha. Tehti ettepanek, vähendada see määr 30 ha peale. Maakomisjonis peeti vaielusi selle küsimuse üle ja lõpuks jääd komisjonis peatuma 50 ha juurde, missugune norm ka Riigikogus läbi läks.

Aga selle seaduseelnõu arutamise puhul tõsteti maakomisjonis üles üks teine küsimus. Asunikkude rühma liige härra Maaker juhtis komisjoni tähelepanu selle peale, et neile riigirenditalud pidajatele, kellel maad seniajani välja planeerimata, peaks võimalikult maa kätte antama senises kasutamise suuruses. Mul on härra Maaker'i ettepanek maakomisjoni protokollist käepärast, ja sellest on näha, et ettepanek on tehtud 21. oktoobril 1926. a. ja käib sõna-sõnalt järgmiselt: „senini planeerimata riigirenditalud planeeritakse ja antakse välja võimalikult senistes piirides.“ Tähendab, see oli kategooriline käsk ministeeriumile, et ta peab riigirendikohad senises suuruses välja andma, kus see võimalik on. Ministeeriumi esindajad seletasid maakomisjonis, et säärasel kategoorilisel kujul võiks see seadus ministeeriumile raskusi teha, ja ministeeriumi esindaja maakomisjonis, härra Varep, tegi omalt poolt teise ettepaneku, millega juurde lisatakse härra Maaker'i ettepanekule sõnad: kusjuures nende talude planeerimisel ministeerium tarvilikul korral võib muuta väiketalude maa-ala suurust. Põllutööministeeriumi esindaja maakomisjonis seletas ka, missugused asjaolud võivad olla, mis võivad sundida muutma riigirenditalude maa-ala suurust. Ta seletas, võib juhtumisi olla, et riigirenditalude maa-alal on popsikohad, ja niisugusel korral tulevad need renditalukohad vähendada. Ta tõi näite, et kui riigirenditalud kruntidesse aetakse, siis võidakse anda paremat maad ja seda muidugi väikesemal määral. Nähtavasti Põllutööministeeriumi, kui ka asunikkude rühma esindajad, kes selle ettepaneku tegid, olid arvamisel, et kus see vähegi võimalik, tuleb riigirenditalude maa-ala välja-planeerimisele senises suuruses. Härra Maaker'i ettepanek ütles küll „senistes piirides“, kuid see muudeti ja võeti „senises suuruses“. Selle ettepaneku vastu vaidles maakomisjoni pahem tiib, mis moodustas poole komisjoni koosseisust: maakomisjon oli 14-liikmeline, ja pahem tiib alates tööerakonnast, 7 komisjoni liiget, oli ettepaneku vastu. Selle järeldus oli, et maako-

misjonis läks ettepanek läbi variandina. Kui Riigikogus tuli see ettepanek arutamisele, siis II lugemisel kukkus see variant läbi, aga III lugemisel võeti parandus uuesti vastu asunik Lauri ettepanekul.

Ma olen sellega oma kirjas asja õieti valgustanud. Riigikogu enamuse oli arvamisel, et riigirenditalud tulevad planeerida senises suuruses, kus erakordsed olud seda ei takista. (O. Gustavson, stp: Aga kus need olud siin kirjas on?)

Käesoleval juhtumisel, meie äranägemise järgi, ei saa öelda, et Põllutööministeerium oleks seadust rikkunud, vaid ta on seadusetähe järgi talitanud, nagu ta aru on saanud sellest. Ma ei või öelda, et Põllutööministeeriumi arusaamine oleks lahkuminev sellest seisukohast, mis Riigikogu enamusel oli. Kuigi mina ei ole olnud samal seisukohal, ei saa ma öelda seda teisiti, kui nii, kuidas sellest komisjonis aru saadi. Kuid sellejuures pean ütleva, et kuigi seadus sarnasel kujul vastu võeti, et tõesti Põllutööministeeriumile võimalus anti ainult äärmisel juhtumisel olemasoleva renditalu piire vähendada, siiski minu nägemise järgi Riigikogu poolt vastuvõetud redaktsioon andis teatava võimaluse Põllutööministeeriumile maa suurust muuta eriti sellega, nagu ma tol korral ka Riigikogus kõnelesin, et selles lõikes, mis meie rühma tahtmise vastu vastu võeti, kõneldakse väiketaludest. Ma ütlesin siis, et normaaltaluks loetakse talu, mille maasuurus oli kuni 50 ha, ja väiketalu peaks olema väikesem. Kui taheetakse seaduse täpset mõtet tõlgitseda, siis ei tohiks üle saja hektaari suurusi talusid väiketalu mõiste alla viia. Aga meie näeme neist andmetest, mida härra Gustavson ette kandis, koguni midagi muud. Neist andmetest selgub, et mitmed väiketalud oma maa-ala suuruse poolest vähemaks tehtud. Härra Gustavson tõi ette üksikasjad. Minule saadetud kirjas on ka need andmed, ja mina olen valmis seda kirja härra Põllutööministrile edasi andma. (Põllutööminister A. Kerem: Üksainus talu oli vähendatud ja see oli ka kaupmehe talu.) Mul on andmed kolme kohta. Mina annan, härra minister, kirja Teile edasi, et saaksite täpsemalt vastust anda. Seal on mõnigi talu üle 100 ha, ja suurem osa maid on neile taludele tagasi antud. Seejuures ütlevad kohalikud elanikud, et väga mitmel pool neis taludes palju maad söödis on. (K. Päts, põl: See on raba, mis seal söödis on. Meil räägitakse ikka söödist, aga see on raba.) Lugupeetud härra Päts, ma ei ole isiklikult kohal käinud ja ei või öelda, mis minu korrespondent on söödi all

möelnud, kuid arvan siiski, et põllumaad, mis harimata jäetud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei taha sellest materjalist üksikasju ette kandma hakata, mis mulle kohapealt on kätte saadetud. Härra Gustavson'il oli suurem osa neist andmetest tarvitada. Ma ootasin huviga, et härra Põllutööminister üles astub ja näitab, et siin on tegemist viigadega, et andmed, mis kohapealt saadud, ei ole õiged. Härra minister peatas aga ainult üksiku talu juures. Seepärast arvan, et oleks soovitatav, kui härra Põllutööminister lähemalt seletust annaks kõigi talude kohta. Saan aru, et andmed kõigi kohta ei saa olla härra ministril silmapilk käes. Mulle tundub, et täna läbirääkimised käesoleva arupärimise üle veel lõpule ei jõua, ja kui see ka nii ei oleks, siis ma arvan, ei tarvitse täna lõpetada, ja mina pöörduksin küll isiklikult palvega härra ministri poole, et tema lähemaid teateid annaks kõigi nende talude kohta.

O. G u s t a v s o n (s t p): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõigepealt märkus selle varjundi kohta, millise lugupeetud eelkõneleja ütles minu heitnud olevat tema kirjale. Pean konstateerima, et ma kandsin ette selle kirja, ühtki sõna sellele kirjale juurde lisamata. Jääb selgusetuks, kuidas on võimalik sel teel ühele kirjale mingit varjundit heita. Aga mida ma siiski ei saa konstateerimata jätta, on see, et eelkõneleja ise katsus kirjale tõepoolest anda teist varjundit, kui oli kohalesaadetud kirjal. Ma ei tahaks, lugupeetud Riigikogu liikmed, teid uuesti vaevata selle pika dokumendi efektkandmisega, kannan ette ühe lause: „Siis aga nõudsid parempoolsed erakonnad, keda toetasid ka asunikud, et endise renditalupidaja kätte peab jääma see maa kõik, mis tema kasutada olnud, ja viisid selle määruse ka häälteenamusega vastu meie tahtmist seaduses läbi.“ Neist eranditetelemise võimalustest, millistele lugupeetud kõneleja tähelepanu juhtis, ei ole kirjas ühtki sõna kõneldud. On päris kindel, et see maaelanik, kellele see kiri saadeti, pidi saada mulje: praegumaks va seaduse järgi on absoluutselt keelatud ükskõik millise renditalu puutumine. Selles suhtes peaks küsimus olema päris selge. Aga meie saame ju aru, lugupeetud Riigikogu liikmed, milleks sarnane seletus tarvilik oli. Maamehel oleks olnud raske aru saada seletusest: meie oleme valitsuse esirühm ja meil ei kõlba arupärimist oma valitsuse vastu toetada, pidime sellepärast arupärimise vastu hääletama. See oleks poliitiline seletus, mis ei ütleks maamehele midagi. Sellepärast oli

vajalik leida põhjenduseks teisi olulisemaid ja konkreetsemaid motiive, mis küll viskavad tõsiasjadele väikese varjundi, mis aga olid paratamatud antud olukorras. (J. T e e m a n t, põl: See kaunistab seda asja!) Kaunistab, ja päris põhjalikult kohe. (J. T e e m a n t, põl: See on kokkukõlas üldse!)

Edasi mõni märkus härra Põllutööministrile. Härra Põllutööminister rõhutas veel kord: kõik olevat korras ega saavat teha etteheiteid kellelegi. Seda näitavat peale muu väike protestide arv, mis esitatud korraldusetööde vastu, ja need protestid ise sisuliselt. Minister leiab olevat päris korras, kui väikekohalt tunduv osa karja- ja heinamaad ära võetakse, sellepärast, et selle koha valdaja olevat kaupmees. Minu teada ei ole selle väiketalu rentnik kaupmees. Aga kui ta olekski, ei annaks see ometi põhjust ta koha kärpimiseks. Lugupeetud härra Põllutööminister, lubage Teile tähendada, et ei Jäärja vallas ega kuskil mujal pole ühtki isa sellepärast koha korraldamisel karistatud, et tema kohapärim poeg on Tallinnas ametnik, kaupmees või midagi muud. See on, lugupeetud Riigikogu liikmed, esmakordne juhus, kus koha suurus öeldakse olenevat sellest, kes juhtub olema korraldamise puhul selle koha valdaja. Lugupeetud härra minister, kui see nõnda on, siis küsiks ma, missuguse põhimõtte alusel on ministereium teinud need suured kohad, kus valdajaks ametnikud. Kas ei oleks tulnud ka nende suhtes käsitada mainitud põhimõtet? Kui keegi härra on ametis Tallinnas või kuskil mujal, miks talle siis antud 50 ha maad, oleks jätkunud küllalt väikese suvitusekoha andmisest 1 või 2 tiinu suuruses. Aga see'ep see asi on: muidu pole selle põhimõtte teostamisest midagi kuulda, aga niipea kui on tarvis Jäärja vallas maad kellelki võtta isikliku kiusu pärast, siis on härra minister see, kes seletab, et seda võivat väga hästi teha — kohavaldaja olevat kaupmees. Härra minister, üheõiguslikkuse põhimõtet ei saa nõnda pudukaupmelikult käsitada — täna nõnda ja homme teisiti! Siin peab maksma üks põhimõte, ükskõik kelle suhtes seda tuleb teostada.

Nüüd paar sõna protestidest. Olevat esitatud kõigest 10 protesti ja sisuliselt ei kaaluvat need ka kuigi palju. Väga hea, lugupeetud härra minister, et Teie proteste mainisite, muidu oleksin vast need kahe silma vahele jätnud. Ma tahtsin nimelt puudutada seda, et esildatud kavade arutamine komisjonides paljugi soovida jätab. Mul oli alles äsja juhus kuulda ühelt valla esin-

dajalt, kes määrati Pärnu maakorralduse komisjoni. Kui tähendatud valla asjad olid komisjonis kõne all, ja kui valla esindaja talitis neis asjades seletusi anda, siis kargas komisjoni esimees sellele esindajale ninna, öeldes: Mis Teie sellest teate, Teie olge parem vait. (K. T o n k m a n, põl: Kas ta just nii ütles?) Just nii ta ütles. Ma ise ei olnud seal, aga mulle ütles seda mees, keda ma usaldan ja kes niisama korralik, kui Teie. Härra minister, kui niiviisi suhtutakse isegi ametlikele esindajale, siis võib arvata, kuidas käib lihtsurelikkudest asjaomaste käsi. Neid ei lasta suudki lahti teha teinekord. Kõnesolev esindaja ei lasknud ennast sellest heidutada, see oli mehine mees, kes ütles, et tal on kõik komisjoniliikme õigused, ja ta sai oma seisukohad avaldada. Aga kahjuks tuleb konstateerida, et maameeste keskel sarnaseid kartmatuid mehi vähe, suurem osa laseb ennast kergesti heidutada sääraestest pealekärkimistest ega julge komisjonis suud üldse lahti teha.

Või võtame asjaomased sõdurid, kellest härra minister oma kõnes küll midagi ei lausunud. Kuidas saaksid Jäärja ja Talli sõdurid, kes maakorralduse läbiviimise algatasid, maakorralduse komisjonis oma õigusi kaitsta, kui neid komisjoni ei lasta ega neile seal sõna ei anta. Neile võidakse seal öelda: Mille vastu siis teie protesteerite, teie olete ju kõrvalised isikud, kellel uute loodud kohtade suhtes õigust kaasa rääkida pole. Tähendab, sõdurid, kes antud korral olid huvitatud maasaamisest, ei saa oma õigusi komisjonis kaitsta. Võimalus selleks on võetud. Jäärjas kukkus nii välja, et eriti väikekohad said kannatada. Et aga neid Jäärjas vähe, siis on arusaadav, et protestide arv pidi väike olema. Suured kohad aga pääsesid Jäärjas võrdlemisi nõlpsasti. Oli vaid üks koht, mis millegi-pärast armu ei leidnud maamõõtjate silmis, — Veski, 550 vakamaad suur. Sellele jäeti aga 80—90 ha. Igatahes rohkem kui pool maad võeti sellest renditalust ära. Mis oli selle põhjuseks? Ma tõstan selle juhu välja, et illustreerida, kuidas Jäärjas riigirenditalude suhtes nende suurusele vaatamata on tarvitatud väga mitmesugust mõõdupuud.

Aga siin tähendas väga õieti lugupeetud rkl. Lorenz, et need pole üksikud juhud, vaid et siin on tegemist kindla süsteemiga selles mõttes, et maa mingi eeskätt suure ja tugeva kätte. See ei maksa ainult riigirenditalude, vaid ka vanade ostutalude suhtes. Mõõda minnes lubatagu tuua üks värske näide virrvarrist maa-andmisel.

Mul on juhuslikult käepärast Tapa kohalik ajaleht „Tapa Sõnumid“. Siit loemegi sellest värskest Põllutööministeeriumi üllatusest. Tapa linna külje all, Pika tänava otsas, Vilguta maantee ääres on metsamaa-ala, umbes 20 ha suurune. Kodanikud käisid linnavalitsusele peale, et see annaks selle maatüki ehituseplatsiks, põllumeesteselts tahtis saada seda näituseplatsiks, taheti planeerida käsitöökohtadeks. Arvati, et see maa tuleks anda omavalitsuse kätte, kes selle planeeriks. Ühesõnaga, oli väljavaateid, et seda maatükki tarvitatakse linna huvides üldkasulikuks otstarbeks. (Kaitseminister O. K ö s t e r: Linn nõudis omale pargiks.) Aga nüüd neil päevil tuleb nagu vääk selgest taevast Tapale teade, mille kohta „Tapa Sõnumid“ kirjutavad järgmiselt: „Suur üllatus rabas kõiki häid kavatsusi. Ei saa enam juttu olla ei näituseplatsist, ei linna karjamaast, ei linna ehitusekrunttest, ei linna aiamaast, vaid sellele maa-alale asuvadki kõrgemad metsaametnikud (kellel võim) ja need oleksid metsainspektor Teelen, metsaameti abidirektor Netze, riigimetsatööstuse juhataja Saks ja keegi Sander. Igale mehele on 2—3½ hektaari maad kätte mõõdetud uudismaa ülesharimise otstarbel, kuna kõigil on peale selle 15-hektaariline maa-ala metsa all, mida muidugi nüüdseaja rahakursi alusel ostetakse.“

Vilguta maantee ääres olevaile popsele, kellel oma väikesed majakesed ja umbes vakamaa maad, lubatakse siis juurdeõiget 2—3 vakamaad ja Lehtse vallale koolikrundiks sama suur maa-ala kui ühe kõrgema ametniku kohta.“

Juhataja: Teie kõneag on läbi. Rkl. Sirro annab oma sõna Teile edasi.

O. G u s t a v s o n (stp): Leht imestab, kuidas suured saksad, kelle kariloomad Tallinnas asuvad, hakkavad sealt sõnnikut transporteerima. See ei ole erandjuhtumine, vaid meie oleme viimasel ajal sagedasti kuulnud, kuidas Põllutööministeeriumi kõrgemad ametnikud on väga agarad olnud suuremaid maalahmakaid kohtadel endi kätte kiskuma. See on endastmõistetav asi, et kui riigimaade ringkonnavalitseja ametist lahku, siis ta peab saama eeskujuliku normaaltalu ja peab võima selle edasi müüa, kes 1 miljoni, kes 1½ miljoni eest. See on nähtavasti nende härrade eriliste teenete tunnustamine. Meil ei oleks midagi selle vastu, kui ka teiste ministeeriumide ametnikud maad saaksid preemiatena, juhul kui meil maad üleliia oleks. Aga selles see

häda ongi, et kodanikkudele, kes isegi $\frac{1}{2}$ vakamaa eest tänulikud oleksid, jalatäitki maad ei anta.

Ma ei ole saanud kontrollida, kas tsiteeritud sõnum täpselt vastab tõe, jätan vastutuse „Tapa Sõnumitele“. Arvan aga, et „Tapa Sõnumid“ vististi ei opereeri ebaõigete andmetega.

See ongi põhjus, mis kodanikud koha peal nukraks teeb ja küsima sunnib, mis pärast just need härrad välja valitakse maa-andmisel. Nüüd ollakse juba nõnda kaugele, et luuakse sel teel ametnikkudele terved kolooniad, nagu suvel lastekolooniad Narva-Jõesuus ja mujal. (J. Holberg, põl: Aga need elavad omal kulul seal koloonias, kuna meie Narva-Jõesuu koloonia eest palju juurde peame maksma.) Arvan, kui härra Holberg saab Põllutöoministriks, siis ta annab neile prii kosti ka veel kauba peale.

Rkl. Lorenz seadis väga õieti üles küsimuse, kui ta leidis, et Põllutöoministerium on asunud järjekordselt nende töötuste likvideerimisele, mis omal ajal antud. Ka mina pean konstateerima, et see on esmakordne juhus, kus minister tuleb ja ütleb Riigikogule, et Eesti Vabariigil ei ole teiste sõdurite suhtes kohustusi, kui ainult nende suhtes, kelle õigused on pandud paragrahvividenä paberile. Teiste, ka liinisõdurite suhtes pannakse maksma uus kord, kus nõutakse sularaha, inventari, perekonda j. n. e., ja öeldakse kehvale sõdurile: sinu jaoks ei ole maad. Härra minister, meil ja samuti teistes riikides on peale paragrahvidesse valatud seaduste deklaratsioonid, mis maksavad seadustena. Need on siduvad töötused, millised riik andis siis, kui ta ennast üles ehitas. Ükski ei tule ometi eitama, et on mitmel korral pühalikult töötatud anda liinisõduritele maad.

Nüüd aga deklareerib härra Põllutöominister, et praegune Vabariigi Valitsus antud töötusi enda suhtes enam maksvaks ei loe. Niikaugele pole julgenud minna ükski valitsus enne seda. Aga nõnda ei talitata mitte ainult sõdurite suhtes. Alles läinud nädalal tuli härra Teedeminister ja deklareeris omakord, et Strandman'i valitsus enda suhtes enam ei tunnusta seda pühalikku töötust, milline anti Ajutise Valitsuse manifestis töölisklassile: 8-tunniline tööpäev tööstuses ja kaubanduses hakkab jälle maksma.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tuletagem meelde, et töölisklassile anti see töötus siis, kui sõda oli, ja kui oli vaja võita töölisklassi riigi ülesehitamise tööks. Siamaani on kõik valitsused seda pühalikku

töötust tunnustanud, aga nüüd oleme jõudnud sinnamaale, kus Strandman'i valitsus avalikult laseb deklareerida üht oma ministrit, et see töötus, mis omal ajal loeti paratamatuks, ei ole siitpeale enam siduv valitsusele.

On karta, et kui taevast praegusele koalitsioonile veel annab pikka iga, siis jätkuvad säärased väljakutsuvad demonstratsioonid edaspidigi — riigi õnnetuseks. Ma rõhutan: riigi õnnetuseks, sest ükski riik, kes tahab rajada oma olemist õiguslikule korrale, ei saa ehitada oma tulevikku pühalikkude töötuste demonstratiivsele murdmisele.

A. Schulbach (töer, fakt. märk.): Härra Gustavson pahandas, et mina tema kõnest erilise varjundi olevat leidnud, kuna tema ei olevat midagi muud teinud, kui ainult kirja ette lugenud. Oma poolt ei olevat tema sellele midagi juurde lisanud. Ma loen rkl. Gustavson'i kõne stenogrammi ette: „... Selle kirja mõte on see, et tuleks tänase arupärimise asemele esitada sootu teistsugune arupärimine, nimelt niisugune arupärimise-ettepanek Põllutöoministeriumi vastu, kes kõige jämedamal kombel on seadust rikkunud sellega, et ta lubas Jäärja talude küljest 450 ha maad ära anda. Meie ei tea midugi mitte, kas tööerakond vastava arupärimise-ettepanekuga tegelikult tuleb või mitte, aga kui ta tahaks olla järjekindel, siis peaks ta seda tegema.“ — Nagu näete, on rkl. Gustavson ikkagi midagi oma poolt juurde lisanud. (O. Gustavson, stp: Sinna ei ole ma mitte sõnagi juurde pannud.) Kui rkl. Gustavson asjast niimoodi aru saab, nagu vahelhüüdest selgub, siis ei oska ma küll enam rkl. Gustavson'iga rääkida.

Põllutöominister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Gustavson lõpetas oma kõne erilise sõdurite eesõiguste kaitsetähe all ja tähendas, et praegune valitsus ei taha sõduritele antud lubadusi täita, vaid talitab risti neile vastu. Ma rääkisin erakorralistest lubadustest ja erakorralistest soodustustest, mis Ajutine Valitsus pühalikult lubas ja mida iga valitsus täitnud on. Meil on terve rida eesõigustatud sõdureid, ja minul ei ole teada juhus, kus ei oleks nende õigusi katsutud täita. Ma ei hakka arvusi ette kandma, kuipalju meil vabadusesõja-tegelasi on, kes asundusekruntidele asetatud. Aga kui statistilised arvud kokku võtame, siis näeme, et väga suurel määral just vabadusesõja-tegelased eesõigustatud korras on kruntidele asetatud. Aga mina näitasin ainult ühe asjaolu peale,

et kui meie oleksime sarnase töö omaks võtnud, et iga vabadusesõjast osavõtja kindlasti omaks ühe krundi peale õiguse, vaadake, härra Gustavson, siis suur osa meie riigirentnikke, kes on kruntidele sattunud, oleks tulnud sealt välja visata, ja siis oleks suur osa renditalupidajaid, kes sõtta ei sattunud, kuna nad võib-olla liiga vanad olid, tulnud välja visata. Samuti suur osa endisi mõisatöölisi oleks tulnud maata jätta. Vaadake, niikaugele ei ole ükski valitsus tahtnud minna sõdurite maasaamise õiguse seletamisega, ja seepärast tuleb seisukorda võtta nii, nagu ta on. Kui meil on 50.000 krunti jagada, ja vabadusesõjast 100.000 meest osa võttis, siis, olge lahked, jagage, aga võimaluse piirides. Peale selle ärge unustage ära, et on teatud hulk inimesi, kes sõdurid ei ole olnud, aga kellel seda õigust maa peale vähem ei ole kui sõduritel.

Siis teine õiendus. Rkl. Gustavson tõi ette, nagu oleksin mina seletanud, et keegi kaupmees on olnud ja seepärast on teda karistatud ja tema krunti vähendatud. Kui sellest nii on aru saadud, siis on see ekslik. Krunti on vähendatud seepärast, et ära on lõigatud lahusolevad tükid, ja need on läinud eriti väikekohtade korraldamiseks. (O. Gustavson, stp: Ei ole seal popsikohta ühti.) Minu andmetel on need ärälõiked lahusolevad tükid ja neid on tarvitatud väikemaapidamiste korraldamiseks. Peale selle tähendasin mina, et selle talu tegelik pidaja on peale selle kaupmees. Aga see ei ole motiiviks olnud tema krundi vähendamisele, vaid motiiv oli see, et lahusolevad tükid ära lõigatakse. Ja kui siin vaatate neid vähendusi, siis ei ole alati käidud protsentuaalset teed. Ja see on arusaadav, kui meie oleksime protsentuaalselt igalpool vähendanud, siis oleks tulnud nii välia, et teatud osale taludest, eriti kui võtta kõige suuremad, neile oleks tulnud palju lahusolevaid tükke juurde, mis majapidamist raskendab, ja seepärast näete teie, et kõige suurema talu juures on umbes poole vähem, sellepärast, et seal on eriti palju lahusolevaid tükke. On 45 tiinu vähendust, 23, 10, 26 ja 23 tiinu vähendust. Kui vaadata väikesemaid talusid, siis on näha, et vähendus on minimaalne või üldse ei ole. 3 Merja talus on vähendus ühe tiinu suurune ja sealjuures on juurdelõikeid 3,4, nii et tegelikult on suurendus välja tulnud.

Tapa linna kohta oleks niipalju tähendada, et üldjoontes on siin pilt selge. Selle maa-ala korraldamine on aastaks edasi lükatud, selle tagamõttega, et kui linnal maa-alasid tarvis on, siis võib ta selle eest mu-

retseda, et need maa-alad linna piiri arvatakse. Aga selle aasta jooksul ei ole midagi ette võetud, ja nüüd on sellest maa-alast aiakrundid loodud. Sinna on varemalt, see on aastat paar või kolm tagasi, üks maasaaja määratud, kellele ka nüüd krunt kätte antakse. (L. Johnson, stp: Kui suur on see krunt?) 2 ha. (L. Johnson, stp: Netze'l on ka krunt.) Mina ei tea, ma ei ole ühelegi krunti määranud, võib-olla aga minu abi, seda võin ma ka ette kanda. (Vahelhüüded.) Ma ei saa sellest aru, kui keegi kunagi riigiametnik olnud, siis temalt maasaamise õigus ära võtta tuleb. (O. Gustavson, stp: Mispärast ära võtta, aga teda ei tohi eelistada.) Näiteks ei võiks ringkonnavalitsejale, kes ametist lahti saab, maad määrata. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Palun mitte vahele hüüda.

Põllutööminister A. Kerem: Muidugi, kui vallavolikogu ei määra, ei saa ringkonnavalitseja seda maad kätte. Kui ringkonnavalitseja maad saab, siis kõneldakse sellest nii palju, kui aga teisele või kolmandale isikule määratakse, siis ei ole midagi. Mina arvan, et need inimesed ei ole kõige halvemad. Kui maareform ajajooksul lõpeb, siis kaovad ka ringkonnavalitseja-kohad, ja ei ole sugugi halb, kui inimene jääb maale, kus ta aastaid on elanud ja töötanud.

O. Gustavson (stp, fakt. märk.): Faktilise märkusena tahtsin konstateerida, et ma kõnelesin mitte sõduritest üldse, vaid liinisõduritest, neist sõduritest, kelle kohta Maaseaduse § 21 näeb ette maasaamise õiguse teostamise neljandas järjekorras.

H. Martinson (stp): Härra ministri vastusest praeguse arupärimise puhul jäi mulle kolm asja iseäranis meelde. Esimene oli härra ministri seletus, et vabadusesõjalastest olevat peaaegu 100% juba maad saanud. Teine, et planeerimine ei olevat kõige halvemini korraldatud, seda tõendavat kõigenealt asjaolu, et vähe proteste olevat selle vastu tulnud. Kolmandaks ütles härra minister veel, et kui mõne käest maa olevat ära võetud, siis olevat see ainult lahusolev maa olnud, selle eest olevat jälle teiselt poolt maad asemele antud. Need kolm asja torkasid mulle iseäranis silma. Võib julgesti öelda, et kaebus, mis praeguses arupärimises ette toodud, ei ole ükski Jäärja ega Talli kohta maksev, vaid olud on sarnased üle Eestimaa. Maal ringi liikudes kuuleb seda igalpool, et see ja see sõdur on maata jäänud, näidatakse isegi

kätte, et seal ja seal on maad saada, mis võiks välja antud saada, aga ometi seda ei tehta. Selleks paar näidet. Mitte väga ammu käisin ma maal, Harju maakonnas. Seal rääkis mulle keegi kahest vabadusesõjast osavõtnud inimesest, kes juba 5 aastat tagasi esitanud Põllutöoministriumile palve maasaamise asjas, juhtinud isegi ministriumi tähelepanu Ristna piirivalve-koha peale, mis tol korral ilma peremeheta kasutamata seisis. (V a h e l h ü ü e.) See on Vihterpalus, seal nimetatakse üht kohta Ristna-Ninaks, ja seal see piirivalve-koht ongi. (Põllutööminister A. K e r e m: Aga see ei ole Põllutöoministriumi käsutuses.) Nende palve peale ei ole aga 5 aasta jooksul mingit vastust antud. Kui see koht Põllutöoministriumi käsutuses ei seisa, siis oleks Põllutöoministrium seda ometi teatama pidanud. Seda kohta kasutab praegu keegi naisterahvas ilma ühegi loata ja rendimaksuta. Põllutöoministrium peaks seda teadma ja oleks pidanud seda ka neile palujatele teatama, mitte neid ootavas seisukorras pidama. Teame ju ka seda, et need puudused ja hädad ei ole tänapäised, ja korratud, mis Põllutöoministriumis, ei tule üksi praeguse ministri arvele kirjutada, vaid need on varematest aegadest pärit. Mul oli juhus kolmanda Riigikogu ajal maakomisjonis selle peale tähelepanu juhtida ja praegu on mul üks kiri käes, millega sel ajal Põllutöoministriumist vastatud umbes kolmekümne Raiküla asuniku, käsitöökohapidaja palve peale, neile ligidalolevast riigimetsast karjamaaks juurdelõikeid anda. Poolteiseaastase ootamise järele said nad järgmise vastuse: „Käesolevaga teatame, et teie palvekiri karjamaa juurdeplaneerimise asjus on Harjumaa riigimaadeülemale kaalumiseks edasi saadetud.“ See vastus on saadetud 1½ aastat pärast palvekirja sisseandmist. Sellele samale asjaloole juhtisin sel ajal Põllutöoministriumi esindaja tähelepanu, ja käsisin: Miks vastused sarnaste palvekirjade peale nii pikale venitatakse ja inimesi asjata oodata lastakse? Siis seletati mulle, et see olevat veel hea, kui palujad 1½ aasta pärast vastuse saavad, sest neil tulevat aasta jooksul 160 tuhat palvekirja ümber sisse, ja polevat nii palju töøjõudu, et rutemini saaks need kõik läbi vaadata ja vastuseid kirjutada. Need ei ole ainukesed juhused, sarnaseid võiks igalt poolt ette tuua. Ka seda ministri väidet, et ainult lahusolevad maatükid olevat ära võetud, ei või üsna täpselt võtta. Kuimetsa vallas, Harju maakonnas, kutsuti mind ühe popsi juurde, kes kaebas, et temal on 9-tiinuline koht, — võin ka öelda,

see on Mihkli koht nr. 135 ja selle koha pidaja nimi on Jaan Pondeus, tema palunud omale ka juurdelõiget anda. Seda lubatud, ja kui planeerimine tulnud, siis on temale tõepoolest 5 tiinu ümber maad juurdelõikena antud kuskilt 8 kilomeetrit eemal olevast rabast, aga selle eest võetud ära kõige parem endise koha küljes olev 3-tiinuline heinamaa. See planeeritud suurema, enam kui 100-tiinulise koha külge. Kas see on lahusolevate tükide äravõtmine? Siin on just koha küljes olev tükk ära võetud ja lahus või eemalolev tükk asemele antud, olgugi küll 2 ha võrra suurem, aga ega see asja ei paranda. See inimene ei teadnud üldse, kellele kaevata, oli maamõõtjale arvamist avaldanud, et tema ei taha seda maatükki eemalt, jäetagu temale endine heinamaa, mis siinamaani tema koha küljes olnud. Selle peale vastanud maamõõtja: Mis Teie tahate, eks Teie tea, et pühaskirjas on öeldud, kellel on, sellele antakse, ja kellel vähe, sellelt võetakse. Ja see oli kõik see vastus, mida Põllutöoministriumi ametnik inimesele andis, kes katsus natuke enese eest seista. Kaugemale ta oma protestiga ei jõudnud ega mõistnudki minna, pealegi puudusid tal selleks kõik võimalused, polnud tervet riidet selga ega saabast jalga panna, kulurahast, mis protest kaasa toob, rääkimata.

Veel üks väike näide. Põhja-Harju rannikul Kaberneeme külas palunud keegi vabadusesõjast osavõtja omale ka tükikest maad, mida talle ka lubatud. Planeeritud, isegi piirikivid pandud paigale, mees vedanud majaehituse palgidki kohale; aga — maad kätte ei antud. See oli 5 aastat tagasi, kuid ringkonnavalitseja, kes on vististi küll suurem kui kogu Põllutöoministrium, ei anna maatükki kätte, ja maja palgid vedelevad seal asjatult. Käisin ise kohapeal vaatamas, palgid juba poolmädanenud, kuid maja ehitada ei saa, sest platsi kätte ei anta. Ringkonnavalitseja, kelle poole ta sellepärast mitmel korral pööranud, öelnud talle nelja silma all: Hakake majaehitamisega peale, kes Teid ikka ära ajama tuleb, kui juba maja valmis. Et Põllutöoministrium või Vabariigi Valitsus nii mitmeski asjas sarnaselt on talitanud ja Riigikogu valmis fakti ette seadnud, siis soovitatakse ka lihtsurelikkudele sedasama süsteemi tarvitusele võtta. Kõik selles heas usus, et küllap tehtud temp tagantjärele heaks kiidetakse, sest pole enam midagi parata. Suurte sakste süsteemi ei julge harilik kodanik tarvitada, ja nii võib-olla oleks selle inimese kahju veel suuremaks läinud, kui oleks äkitselt käsk tulnud, pooleliehitatud

maja ära koristada. Sedasama kartis see korralik kodanik, ja oli päris õige, et ta ringkonnavalitseja õnge otsa ei hammustanud. Arvan, et neist näitustest juba aitab. Selge on igatahes see, et meie Põllutöoministeeriumi ametnikud talitavad, nagu tahavad. Ei või ju nõuda, et minister iga viimast asja peaks teadma, mis kuskil kohapeal sünnib. Kohapealsete võimumeeste üle puudub vist kindel kontroll ja selle läbi on need kõik aukartuse ministeeriumi vastu kaotanud, tunnevad ennast täiesti seisukoha peremehed olema, just nagu riik riigis. Kehva inimese hääl — kuigi ta nuriseb — ei kosta kaugele. Suuremate kohaomanikude, jõukamate inimeste soovidega arvestatakse ja neile püütakse vastu tulla. Kui palju ei ole sellekohaseid kaebusi maamõõtjate kohta kuulda olnud, aga enamasti varisevad need vette. Mäletame, mis Kaius, Kuimetsas ja Ravilas juhtus, kus kõikvõimas maamõõtja talitanud suurema hulga huvide vastu ja mõne üksiku suurema kohapidaja arvamise kohaselt maid planeerinud. Omalajal tagandati ta ajutiselt ametist, nüüd, nagu näha, on ta mõistnud ennast jälle maksma panna ja tegutseb edasi. (A. Mõttus, tütar: Maamõõtjaid on vähe.) Kas sellepärast, et neid vähe on, antakse neile luba nii oma võimuga talitada? (K. Päts, põl: Nemad arvavad nii, et minister läheb ära ja nemad jäävad. Minister on möödaminev nähtus, aga maamõõtja on jäädav.) Kas see on Teie arvates õige? (K. Päts, põl: Ei, see ei ole minu arvates õige.) Siis Teie peaksite ka just selle arupärimise heaks kiitma, ja Põllutöoministrile umbusaldust avaldama. (Vahelhüüded: Mispärast?) Sellepärast, et ta oma mõju maksma ei pane. Tal on selleks võimu küllalt, et korratuid ametnikke taltsutada. Kui ta seda ei tee, siis annate enesele

ja oma valitsusele sellega pankrotitunnistuse. (K. Päts, põl: Kuulge, härra Martinson, Teile ka.)

O. Gustavson (stp): Esitan sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel Riigikogule vastuvõtmiseks järgmise ülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse O. Gustavson'i, J. Voiman'i ja J. Klesment'i arupärimisele Pärnumaa Jäärja ja Talli valdade maatajäänud sõdurite maaga varustamise asjas, tunnustab, et Vabariigi Valitsusel tuleb silmas pidada maasaamiseks õigustatud sõdurite maaga varustamist, ja läheb päevakorras edasi.“

Meie rühm esitab käesoleva ülemineku-vormeli, eeldades, et vaevalt küll Riigikogus tohiks leiduda rühma, kes seda sõdurite õigust tahaks eitada meie ülemineku-vormeli tagasilükkamisega.

Juhataja: Rkl. Jaanis'elt on järgmine ülemineku-vormel:

„Riigikogu, ära kuulates arupärimise Pärnumaa Jäärja ja Talli valdade maatajäänud sõdurite maaga varustamise asjas ja sellele järgnenud Vabariigi Valitsuse vastamise ja läbirääkimised, läheb päevakorras edasi.“

Motiveeritud ülemineku-vormel lükatakse tagasi 34 häälega 25 hääle pooltolemisel.

Lihtülemineku-vormel võetakse vastu.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.05 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

